

Utjecaj starenja stanovništva na hrvatski mirovinski sustav

Periša, Karla

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:148:128686>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-30**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij
Poslovna ekonomija –smjer Financije

UTJECAJ STARENJA STANOVNIŠTVA NA HRVATSKI
MIROVINSKI SUSTAV

Diplomski rad

Karla Periša

Zagreb, svibanj 2022.

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij
Poslovna ekonomija –smjer Financije

**UTJECAJ STARENJA STANOVNIŠTVA NA HRVATSKI
MIROVINSKI SUSTAV**

**THE IMPACT OF THE DEMOGRAPHIC AGING ON THE
CROATIAN PENSION SYSTEM**

Diplomski rad

Studentica: Karla Periša

JMBAG: 0067555132

Mentorica: dr. sc. Ana Pavković

Zagreb, svibanj 2022.

SAŽETAK

Istraživanje u ovom radu provedeno je s temeljnim ciljem utvrđivanja osnovnih implikacija demografskog starenja na održivost postojećeg mirovinskog sustava. Hrvatsku demografsku sliku obilježavaju tri trenda koja iz godine u godinu sve više jačaju, a koji uključuju prirodnu depopulaciju, negativan migracijski saldo i starenje stanovništva. Ovi trendovi imaju snažan utjecaj na sve dimenzije socijalnog osiguranja, a posebno su izraženi kod svog utjecaja na mirovinski sustav. Naime, sve manji broj živorođenih ujedno znači da će u sljedećim generacijama doći do značajnog pada u priljevu mladog stanovništva u radni kontingent, a s druge strane, iz Hrvatske iz godine u godinu iseljava sve veća količina radno sposobnog stanovništva u potrazi za poslom i boljim životnim uvjetima. Slijedom toga, dolazi do sve većeg smanjenja udjela osoba u dobi između 15 i 64 godine (radno sposobnoj dobi) u ukupnom stanovništvu. Istovremeno, pod utjecajem produljenja životnog vijeka ljudi, hrvatsko stanovništvo postaje sve starije, a duljina korištenja prava na mirovinu konstantno raste što stavlja sve veći teret na mirovinski sustav. Hrvatska je dosad prošla nekoliko mirovinskih reformi, a u pripremi je i nova jer trenutna situacija u kojoj se iz državnog proračuna namiruje čak 42% mirovinskih isplata, a 1,25 osiguranika radi za mirovinu jednog umirovljenika, dugoročno je neodrživa. Trend starenja stanovništva i produljenje životnog vijeka ljudi dodatno pogoršava situaciju jer se stvara sve veći pritisak na mirovinski sustav obzirom da se vremensko razdoblje korištenja prava na mirovinu iz godine u godinu povećava. Problem u Hrvatskoj je i činjenica da velik postotak radnika koristi pravo na odlazak u prijevremenu mirovinu, a mogućnosti ostanka na tržištu rada i nakon stjecanja prava na odlazak u mirovinu koristi izrazito nizak udio hrvatskog stanovništva i to do svoje 69. godine starosti. Suprotno tome, europska praksa je pokazala kako razvijene zemlje sve više potiču ostanak na tržištu rada i ova se mogućnost postavlja kao jedna od najistaknutijih opcija koja bi u budućnosti mogla biti sve češće korištena.

Ključne riječi: starenje stanovništva, demografski trendovi, mirovinski sustav, reforma

ABSTRACT

The research in this thesis was conducted with the fundamental goal of determining the basic implications of demographic aging on the sustainability of the existing pension system. Croatia's demographic picture is marked by three trends that are becoming stronger every year, which include natural depopulation, negative migration balance, and an aging population. These trends have a strong impact on all dimensions of social security, and they are particularly pronounced in their impact on the pension system. Namely, the decreasing number of live births also means that in the next generations there will be a significant decline in the influx of young people into the labor force, and on the other hand, from Croatia every year an increasing number of young people emigrate in search of work and better living conditions. Consequently, there is an increasing decrease in the share of persons aged between 15 and 64 (working age) in the total population. At the same time, under the influence of increasing life expectancy, the Croatian population is getting older, and the length of use of the right to a pension is constantly growing, which puts an increasing burden on the pension system. Croatia has undergone several pension reforms so far, and a new one is being prepared, because of the current situation in which as much as 42% of pension payments are settled from the state budget, and 1.25 insured persons work for the pension of one pensioner, is unsustainable in the long run. The aging population and the prolongation of people's life expectancy is further exacerbated by increasing pressure on the pension system as the period of exercising the right to a pension increases from year to year. Another problem in Croatia is the fact that a large percentage of workers use the right to early retirement, and the possibility of remaining in the labor market even after acquiring the right to retire benefits from a very low share of the Croatian population up to 69 years of age. In contrast, European practice has shown that developed countries are increasingly encouraging the elderly to stay in the labor market and this option is emerging as one of the most prominent options that could be used more and more in the future.

Key words: population aging, demographic trends, pension system, reform

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je diplomski rad isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog izvora te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(vlastoručni potpis studenta)

(mjesto i datum)

STATEMENT ON THE ACADEMIC INTEGRITY

I hereby declare and confirm by my signature that the final thesis is the sole result of my own work based on my research and relies on the published literature, as shown in the listed notes and bibliography.

I declare that no part of my thesis has been written in an unauthorised manner, i.e., it is not transcribed from the non-cited work, and that no part of the thesis infringes any of the copyrights.

I also declare that no part of the thesis has been used for any other work in any other higher education, scientific or educational institution.

(personal signature of the student)

(place and date)

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet i ciljevi rada.....	1
1.2. Metode istraživanja i izvori podataka.....	1
1.3. Sadržaj i struktura rada.....	2
2. PREGLED MIROVINSKOG SUSTAVA U REPUBLICI HRVATSKOJ	3
2.1. Povijest hrvatskog mirovinskog sustava.....	3
2.1.1. Karakteristike mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj u međuratnom razdoblju	5
2.1.2. Mirovinsko osiguranje u Hrvatskoj u razdoblju od 1945. do 1990. godine	5
2.1.3. Razvoj mirovinskog osiguranja neposredno nakon državnog osamostaljenja	6
2.2. Struktura hrvatskog mirovinskog sustava.....	6
2.2.1. Obvezno mirovinsko osiguranje na temelju međugeneracijske solidarnosti.....	7
2.2.2. Obvezno mirovinsko osiguranje na temelju kapitalizirane štednje.....	9
2.2.3. Dobrovoljno mirovinsko osiguranje na temelju kapitalizirane štednje.....	10
2.3. Reforme mirovinskog sustava u Republici Hrvatskoj.....	10
2.3.1. Razlozi koji su doveli do krize mirovinskog sustava.....	10
2.3.2. Mala mirovinska reforma iz 1998. godine.....	11
2.3.3. Velika mirovinska reforma iz 1999. godine	12
2.3.4. Naznake o usvajanju druge velike mirovinske reforme u 2023. godini	12
2.4. Usporedba hrvatskog mirovinskog sustava sa sustavima odabranih zemalja članica Europske unije	12
3. DEMOGRAFSKI I EKONOMSKI IZAZOVI ZA ODRŽIVOST I ADEKVATNOST HRVATSKOG MIROVINSKOG SUSTAVA	16
3.1. Demografija i demografske analize.....	16
3.2. Demografska slika u Republici Hrvatskoj.....	17
3.2.1. Izražena prirodna depopulacija.....	17
3.2.2. Produljenje životnog vijeka	19
3.2.3. Starenje stanovništva	21
3.2.4. Negativni rezultati mehaničkog kretanja stanovništva.....	22
3.3. Značaj demografskih trendova za hrvatski mirovinski sustav	23
3.4. Gospodarska kretanja i tržište rada	24
4. ANALIZA UTJECAJA STARENJA STANOVNIŠTVA NA MIROVINSKI SUSTAV.....	27
4.1. Učinci starenja na održivost mirovinskog sustava	27

4.1.1.	Analiza kretanja broja osiguranika i korisnika mirovina u razdoblju između 1990. i 2021. godine	27
4.1.2.	Analiza duljine korištenja prava na mirovinu.....	28
4.1.3.	Analiza udjela proračunskih sredstava u rashodima za mirovine i mirovinske isplate..	29
4.2.	Demografsko starenje u Europskoj uniji i produljenje radnog vijeka.....	31
4.2.1.	Projekcije za buduća kretanja očekivanog trajanja životnog vijeka ljudi u zemljama Europske unije	31
4.2.2.	Zaposlenost starije populacije u zemljama Europske unije.....	33
4.3.	Učinci starenja na adekvatnost mirovina u Republici Hrvatskoj.....	35
4.4.	Diskusija i očekivanja budućih kretanja	35
4.5.	Ograničenja rada	39
5.	ZAKLJUČAK.....	40
	Popis literature	43
	Popis tablica.....	52
	Popis slika.....	53
	Životopis studenta	54

1. UVOD

U Republici Hrvatskoj, mirovinsko osiguranje jedna je od grana socijalnog osiguranja i smatra se osobito važnim dijelom sustava socijalne sigurnosti. Sustav mirovinskog osiguranja temelji se na tri stupa. Prvi i drugi stup predstavljaju obvezno mirovinsko osiguranje, dok se treći stup odnosi na dobrovoljno mirovinsko osiguranje na temelju kapitalizirane štednje.

1.1. Predmet i ciljevi rada

Predmet ovoga rada je analizirati i kvantitativno ispitati utjecaj starenja stanovništva na održivost mirovinskog sustava i adekvatnost mirovina u Republici Hrvatskoj. U ovom radu postavljeno je nekoliko ciljeva. Temeljni cilj rada je provedenom analizom utvrditi kakve su implikacije demografskog starenja na održivost postojećeg mirovinskog sustava. Drugi cilj rada je provesti analizu prihodovne i rashodovne strane bilance mirovinskog sustava te ustanoviti koliki je doprinos proračunskih sredstava u mirovinskim isplatama. Treći cilj rada je ispitati kakve su projekcije budućih demografskih trendova u Republici Hrvatskoj. Kako bi se postigli ciljevi rada, postavljaju se i sljedeća istraživačka pitanja, na koje će se odgovoriti u dijelu rada pod nazivom "Diskusija i očekivanja budućih kretanja":

I.P.1. Kakav je trenutni odnos broja osiguranika i korisnika mirovina u hrvatskom mirovinskom sustavu?

IP.2. Povećava li se prosječna duljina korištenja prava na mirovinu sukladno produljenju životnog vijeka ljudi?

I.P.3. Koliki udio mirovina i mirovinskih primanja se isplaćuje iz doprinosa za mirovinsko osiguranje, a koliki udio se nadoknađuje iz proračunskih sredstava?

I.P.4. Kakve su projekcije budućih demografskih trendova po pitanju starenja stanovništva?

1.2. Metode istraživanja i izvori podataka

Ovaj rad napravljen je kao sekundarno, kvantitativno istraživanje. Tijekom pisanja rada korištene su sljedeće metode: metode analize i sinteze, induktivna i deduktivna metoda te metoda deskripcije. Pri izradi rada korištena su ukupno 82 izvora literature, uključujući knjige, znanstvene i stručne članke te baze podataka poput Državnog zavoda za statistiku, Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje i Eurostata.

1.3. Sadržaj i struktura rada

Rad se sastoji od pet povezanih cjelina. Nakon uvodnog dijela, drugo poglavlje rada sadrži pregled mirovinskog sustava u Republici Hrvatskoj pri čemu se opisuje njegov povijesni razvoj, struktura postojećeg mirovinskog sustava i reforme koje je sustav do sada prošao. Na kraju poglavlja vrši se usporedba hrvatskog mirovinskog sustava sa sustavima Bugarske, Rumunjske i Grčke. Glavni kriterij za odabir navedenih zemalja je BDP jer one, kao i Hrvatska imaju najniže razine BDP-a u Europskoj uniji. Treće poglavlje rada bavi se demografskim i ekonomskim izazovima za održivost hrvatskog mirovinskog sustava. Na samom početku izlažu se teorijske spoznaje o demografiji i načinu provođenja demografskih analiza, potom se identificiraju vodeći demografski trendovi koji obilježavaju Hrvatsku, a koji uključuju prirodnu depopulaciju, negativan migracijski saldo i starenje stanovništva. Naposljetku se pristupa analizi gospodarskih kretanja i stanja na tržištu rada. Četvrto poglavlje rada bavi se istraživanjem utjecaja demografskog starenja na mirovinski sustav. Poglavlje sadrži analizu odnosa broja korisnika mirovina i broja osiguranika u posljednjih 30 godina, analiziraju se udjeli proračunskih sredstava i sredstava iz doprinosa za mirovinsko osiguranje u ukupnim mirovinskim isplatama, iznose se statistički podaci o zaposlenosti starije populacije u zemljama Europske unije i ispituje adekvatnost hrvatskih mirovina. Slijede zaključak i prijedlozi za buduća istraživanja.

2. PREGLED MIROVINSKOG SUSTAVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Utemeljitelj socijalnog umirovljenja bio je Otto van Bismarck, ministar Pruske (današnje Njemačke), koji je 1881. godine tadašnjem predsjedniku Reichstagu predstavio radikalnu ideju – financijsku potporu vlade usmjerenu starijem stanovništvu. Zbog činjenice da su u to vrijeme ljudi radili do smrti i rijetko se povlačili i odustajali od rada na farmama, u kovačnicama i drugim radnjama, ideja je bila financirati osobe onesposobljene za rad, invalide i one starije od 70 godina (The Atlantic, 2014.). Nekoliko godina kasnije, točnije u 1889-oj, u Njemački sustav uvedeno je prvo mirovinsko osiguranje, temeljeno na doprinosima iz plaća radnika. Ubrzo nakon toga, njemački primjer počele su usvajati i druge europske zemlje poput Austrije i Danske, dok je Švedska 1913. godine kreirala univerzalno mirovinsko osiguranje usmjereno ka starijoj populaciji lošijeg imovinskog stanja, ali i drugim građanima koji bi ispunili određene uvjete vezane uz starosnu dob i status (primjerice, invalidi). Istovremeno, i na teritoriju Hrvatske pojavili su se prvi oblici mirovinskih osiguranja (Puljiz, 2007.).

U ovom poglavlju rada provodi se analiza mirovinskog sustava u Republici Hrvatskoj, od njegovih začetaka do danas. Pri tom se, osim povijesnog razvoja, razmatra struktura postojećeg mirovinskog sustava, reforme koje je sustav do ovog trenutka prošao te se naposljetku provodi usporedba hrvatskog s mirovinskim sustavima drugih zemalja članica Europske unije.

2.1. Povijest hrvatskog mirovinskog sustava

Na području današnje hrvatske, u drugoj polovici 18. stoljeća, sustav prvih mirovina uključivao je službenike vojske i državnih službi i članove njihove uže obitelji. Najveći doprinos po pitanju mirovina u vrijeme vladavine habsburške carice Marije Terezije dao je Škrlec Lomnički, tadašnji visoki državni dužnosnik koji je uredio sustav takozvanih trgovinskih blagajni unutar kojih je postojala zasebna stavka "udovičkih blagajni" iz kojih su se isplaćivale mirovine udovicama poginulih državnih dužnosnika nižeg socijalnog statusa. Novac iz blagajne nije se smio isplaćivati plemkinjama jer je Lomički unutar svog dokumenta pod nazivom *Projectum Legum* isključivo naveo kako one imaju bogatstvo u smislu feudalnih posjeda i različitih drugih povlastica zbog čega im je zabranjeno isplaćivanje ovakvog oblika državne potpore (Puljiz, 1999.).

Još jedan značajan čin uzdržavanja obitelji poginulih vojnika s područja Hrvatske, Slavonije i Dalmacije je osnivanje Zaklade Bana Jelačića iz 1850. godine. Iznimno štujući Jelačićev doprinos Habsburškoj monarhiji, habsburški podanici su počeli prikupljati novac za kupnju

poklona Josipu Jelačiću, međutim, on je odlučio kako je bolje da od to novca koristi imaju druge osobe. Tako je nastao fond za potporu vojnika koji su služili u njegovim postrojbama i milicijama i koji su bili ozlijeđeni u borbama, a također i obiteljima poginulih. Fond je funkcionirao na način da su se u njega ulijevale donacije od brojnih plemića i visokih državnih dužnosnika. Nakon što su prikupljeni određeni novčani iznosi, fond je počeo davati zajmove i na njih uzimati kamatu. Dajući hipoteke i zajmove podnositeljima zahtjeva i koristeći kamate plaćene na njih iz fonda je pružana financijsku potporu obiteljima poginulih i ratnim vojnim invalidima (Newman i Scheer, 2018.).

Puljiz (2007.) ističe kako začeci današnjeg mirovinskog osiguranja imaju utemeljenje u razvoju *bratinskih blagajni*. Radi se o udrugama za uzajamnu pomoć koje su prvi pokrenuli rudari, radnici koji rade u opasnom okruženju zbog čega su svakodnevno izloženi riziku od pogibije. Prva takva blagajna osnovana je kod Samobora u 1833. godini, a kasnije su se proširile i po drugim mjestima na području Hrvatske. Upravo ovaj nagli razvoj bratskih blagajni pokrenuo je i kreiranje rudarskog zakona u Austriji. Ovim zakonom iz 1854. godine vlasnici rudnika su oblikirani da plaćaju osiguranje od nesreće na radu i u starosti za svoje djelatnike. Pritom su dio doprinosa plaćali radnici, a dio poslodavci. Kasnije su bratske blagajne osnovane i u drugim opasnim zanimanjima. Timet (1967.) spominje i rane poveznice hrvatskog bankovnog sustava sa isplatom mirovina djelatnicima. Naime, najveće banke s područja Hrvatske svojim su djelatnicima koji su ispunili određeni radni staž isplaćivale starosne mirovine.

Počeci mirovinskog osiguranja iz 18. stoljeća postupno su se nadograđivali, da bi dostigli razinu razvoja na kojoj su danas. U nastavku se razmatra razvoj mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj kroz nekoliko značajnih razdoblja, prema podijeli koju je predložio Puljiz (2007.): mirovinsko osiguranje između dva svjetska rata, u razdoblju od 1945. do 1990. i razdoblje nakon proglašenja hrvatske neovisnosti.

2.1.1. Karakteristike mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj u međuratnom razdoblju

U razdoblju između dva svjetska rata zabilježeno je nekoliko kritičnih elemenata koji su oblikovali tadašnji hrvatski mirovinski sustav. U 1922. godini kreiran je Zakon o socijalnom osiguranju radnika, što se smatra jednim od najznačajnijih koraka ka uspostavi današnjeg mirovinskog sustava. Navedeni Zakon propisivao je obvezno mirovinsko osiguranje, a temeljio se na bismarckovom modelu. Financiranje se provodilo iz doprinosa radnika i poslodavaca u iznosu od 3% plaće, po načelu kapitalizacije. Uvjeti za stjecanje prava na ostvarivanje mirovine uključivali su dobnu granicu odlaska u mirovinu sa 70 godina starosti i invalidnost. Premda je dobro osmišljen, Zakon nije stupio na snagu sve do 1937. godine zbog općenito lošeg gospodarskog stanja tadašnje države, a za njegovo konačno stavljanje na snagu zaslužni su sindikati (Puljiz, 2007.). Zakon o socijalnom osiguranju radnika ujedno je bio i temelj za uspostavu kasnijih zakona, što je posljedično rezultiralo osnivanjem današnjeg Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (HZMO, 2022a). Valja napomenuti i činjenicu da se zakon nije odnosio na rudare, za koje je još uvijek vrijedio ranije spomenuti rudarski zakon (Puljiz, 2007.).

Proglašenjem Nezavisne Države Hrvatske (NDH), Zakon iz 1922. je dopunjen i izmijenjen i usvojen je pod novim imenom – Zakon o osiguranju radnika. Nedugo nakon toga došlo se i na ideju o potrebi osiguranja radnika izvan državnih granica, što je rezultiralo potpisivanjem međunarodnog ugovora s Njemačkom u 1941. godini, kojim su hrvatski radnici na njemačkom tlu ostvarili prava iz socijalnog osiguranja (Puljiz, 2007.).

2.1.2. Mirovinsko osiguranje u Hrvatskoj u razdoblju od 1945. do 1990. godine

U razdoblju između 1945. i 1990. godine, hrvatski mirovinski sustav obilježila su dva važna događaja: donošenje Zakona o socijalnom osiguranju radnika, namještenika i službenika iz 1946. i razdjeljivanje zdravstvenog od mirovinskog osiguranja do kojeg je došlo 1954. godine. Kod navedenog Zakona iz 1946. godine mirovine se, kao i ranije, namirivale iz doprinosa zaposlenih, međutim, posebne kategorije sudionika u koje spadaju vojni i policijski službenici, financirali su se subvencijama iz državnog proračuna. Nekoliko godina poslije uspostavljeni su prvi zavodi za socijalno osiguranje koji su djelovali u svim većim lokalnim samoupravama diljem Hrvatske. Po završetku Drugog svjetskog rata, u Hrvatskoj je na snazi mirovinski sustav koji se temelji na međugeneracijskoj solidarnosti, što znači da aktivni osiguranici iz svojih

doprinosa uplaćuju sredstva iz kojih se potom financiraju isplate mirovina aktivnim umirovljenicima(Puljiz, 2007.).

U razdoblju između 1972. i 1990. godine nije bilo značajnijih promjena. Cjelokupno razdoblje obilježeno je rastom i razvojem međunarodnih ugovora o osiguranju hrvatskih radnika u drugim zemljama (HZMO, 2022a), po uzoru na ranije istaknuti primjer međunarodnog ugovora s Njemačkom iz 1941. godine.

2.1.3. Razvoj mirovinskog osiguranja neposredno nakon državnog osamostaljenja

Puljiz (2007.) navodi kako po stjecanju državne neovisnosti, hrvatski mirovinski sustav nije zabilježio značajnije promjene, osim što je Ustavom regulirano pravo zaposlenih hrvatskih građana i članova njihove obitelji na socijalnu sigurnost i osiguranje. Još uvijek su na snazi bili prethodno usvojeni zakoni koji su sada dorađeni. S druge strane, HZMO (2022a) u podacima o povijesnom razvoju hrvatskog mirovinskog sustava ističe značajne promjene koje su se dogodile poslije 1990. godine. Ovo je uključivalo različite formalne zahtjeve koje je trebalo izmijeniti i staviti u funkciju. To se odnosi na izmjene postojeće zakonske regulative i načina raspodjele mirovina. Dodatno, ratno razdoblje, stradanja i problemi koji su došli s tim, opteretili su mirovinski sustav. Trebalo je regulirati i status osoba koje su sudjelovale u ratu. U te svrhe izrađen je Zakon o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji (2021.) u kojem je definirano tko su hrvatski branitelji, koja sve prava ostvaruju temeljem svog ratnog doprinosa i uvjete na osnovu kojih se propisuju uvjeti za stjecanje mirovine. Za navedeno razdoblje najvažnijim događajem smatra se uspostava Zakona o mirovinskom osiguranju iz 1998. godine kojim je ujedno i započeta prva mirovinska reforma (HZMO, 2022a).

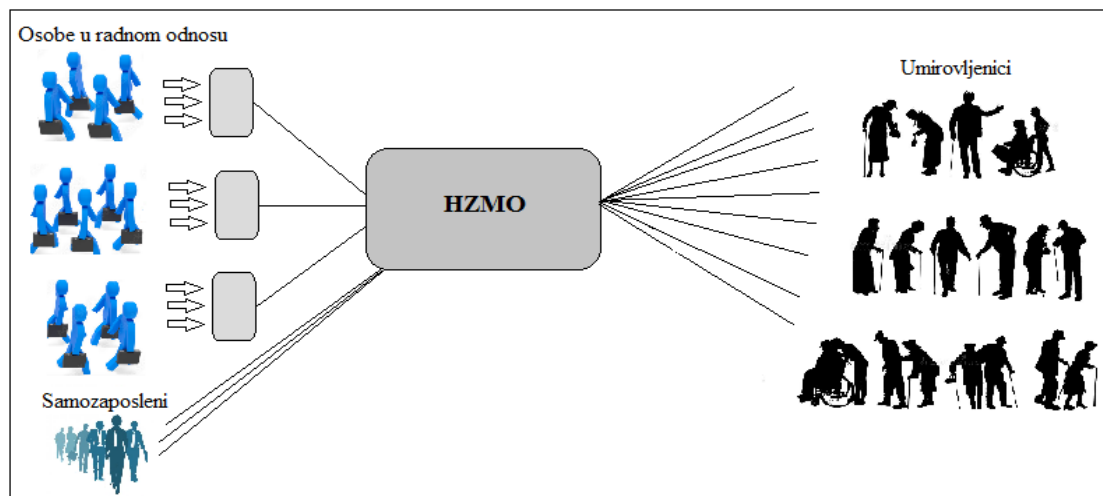
2.2. Struktura hrvatskog mirovinskog sustava

Trenutni sustav mirovinskog osiguranja u Republici Hrvatskoj utemeljen je na Zakonu o mirovinskom osiguranju iz 1998. godine (NN, 157/13) koji propisuje ukupno tri mirovinska stupa, dva obavezna i jedan dobrovoljni. Isti se sastoje od obveznog mirovinskog osiguranja temeljeno na međugeneracijskoj solidarnosti, obveznog mirovinskog osiguranja na temelju kapitalizirane štednje i dobrovoljnog mirovinskog osiguranja na temelju kapitalizirane štednje.

2.2.1. Obvezno mirovinsko osiguranje na temelju međugeneracijske solidarnosti

Prvi mirovinski stup je obavezan, temelji se na međugeneracijskoj solidarnosti, pod nadzorom je Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, a funkcionira tako da se sredstva u prvi stup ulijevaju na način da poslodavac od bruto plaće radnika odbija 15% i uplaćuje za mirovinske doprinose (Središnji državni portal, 2022.). Iznos od 15% izdvaja se ukoliko je zaposlenik obveznik drugog mirovinskog stupa. U slučaju da nije, tada se izdvajaju doprinosi u iznosu 20% bruto plaće zaposlenika (Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga, 2019.)

Slika 1. Prikaz funkcioniranja prvog stupa mirovinskog osiguranja

Izvor: izrada autorice

Za potrebe prikaza funkcioniranja prvog mirovinskog stupa kreirana je Slika 1. Financijska sredstva u prvi stup ulijevaju se iz nekoliko različitih izvora: od svih osoba koje su u radnom odnosu te od samozaposlenih, odnosno pojedinaca koji obavljaju profesionalnu ili samostalnu djelatnost. HZMO potom iz tih sredstava isplaćuje mirovine korisnicima, a razlika se nadomiruje iz državnog proračuna. Upravo nedostatna sredstva iz doprinosa i činjenica da mirovinski sustav znatno opterećuje državni proračun, bila je osnova za pokretanje prve mirovinske reforme (Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga- HANFA, 2019.), koja će kasnije biti detaljno objašnjena.

Pravo na isplatu mirovina građani ostvaruju na osnovu tri temeljna kriterija, pa se prema tome razlikuju i tri vrste mirovina – starosna, invalidska i obiteljska (Zakon o mirovinskom osiguranju, NN, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18, 102/19, 84/21). Kriteriji odlaska u mirovinu, odnosno stjecanje prava na isplatu mirovina prikazano je u Tablici 1.

Tablica 1. Vrste mirovina i kriteriji odlaska u mirovinu i stjecanja prava na isplatu mirovine

Vrsta mirovine	Kriteriji odlaska u mirovinu/ stjecanje prava na isplatu
<i>Starosna</i>	<ul style="list-style-type: none"> - navršениh 65 godina života - minimalno 15 godina radnog (mirovinskog) staža
<i>Prijevremena starosna</i>	<ul style="list-style-type: none"> - navršениh 60 godina života - ostvarenih 35 godina mirovinskog staža
<i>Invalidska</i>	<ul style="list-style-type: none"> - djelomični gubitak radne sposobnosti - potpuni gubitak radne sposobnosti
<i>Obiteljska</i>	<p>Pravo stječu članovi obitelji preminulog osiguranika ukoliko je osiguranik ispunio sljedeće uvjete:</p> <ul style="list-style-type: none"> - minimalno navršениh 5 godina staža osiguranja, odnosno 10 godina mirovinskog staža - ukoliko je prije smrti ispunio uvjete za stjecanje invalidske mirovine - ukoliko se radi o postojećem korisniku mirovine

Izvor: izrada autorice prema Zakonu o mirovinskom osiguranju, NN, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18, 102/19, 84/21)

Pravo na odlazak u starosnu mirovinu ostvaruju osobe koje navršе 65 godina starosti i imaju minimalno 15 godina mirovinskog staža. Međutim, ženska populacija trenutno ima značajno povoljnije uvjete od muškaraca, a koji bi se do 2030. godine trebali potpuno izjednačiti. Primjerice, u 2020. godini žene su odlazile u starosnu mirovinu s navršениh 62 godine i 6 mjeseci starosti, a taj se prag svaku godinu podiže za 3 mjeseca. Od 1. siječnja 2022. godine pravo na starosnu mirovinu žene stječu s navršene 63 godine života, a 1. siječnja 2030. biti će u potpunosti izjednačene s muškarcima i ovo će pravo steći s napunjenih 65 godina starosti (HZMO, 2022b). Osobe u starosnu mirovinu mogu otići i ranije, ukoliko imaju minimalno 35 godina radnog staža i navršili su 60 godina života. Zakon o mirovinskom osiguranju ovu skupinu korisnika tretira kao korisnike prijevremene mirovine. U invalidsku mirovinu odlaze osobe koje su djelomično ili potpuno nesposobne za rad, a obiteljska mirovina isplaćuje se članovima obitelji umrle osobe koja je ostvarila prava na korištenje mirovina ili je u trenutku smrti već bila aktivni korisnik mirovine (Zakon o mirovinskom osiguranju, NN, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18, 102/19, 84/21).

Kako bi se analiziralo kretanje broja korisnika mirovina prema vrstama te istražili prosječni neto iznosi mirovina, na temelju podataka iz statističkih izvješća Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (2020b, 2021., 2022.) izrađena je Tablica 2.

Tablica 2. Pregled korisnika mirovina prema vrstama i svotama mirovina za 2020., 2021. i 2022. godinu

Vrsta mirovine	Sveukupno starosna		Invalidska		Obiteljska	
	Br. korisnika	Pros. iznos mirovine	Br. korisnika	Pros. iznos mirovine	Br. korisnika	Pros. iznos mirovine
2020.	823.542	2.755,03	107.357	2.083,63	216.511	2.089,18
2021.	823.582	2.771,97	104.868	2.091,60	215.254	2.095,57
2022.	824.925	2.842,32	100.919	2.145,22	213.437	2.139,41

*neto iznosi mirovina izraženi su u kunama

Izvor: sistematizacija autorice prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (2020b; 2021; 2022.), Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, HZMO, Zagreb

Prvim uvidom u Tablicu vidljive su oscilacije, kako u broju korisnika mirovina u promatranom razdoblju, tako i po pitanju prosječnih neto mirovina. Broj korisnika starosnih i prijevremenih starosnih mirovina stalno je rastao, da bi u 2022. godini bio najveći (824.925). S druge strane, broj korisnika invalidskih i obiteljskih mirovina smanjivao se. Što se tiče prosječnog iznosa neto mirovina, zabilježen kontinuiran rast svih vrsta mirovina od 2020. do 2021. godine.

2.2.2. Obvezno mirovinsko osiguranje na temelju kapitalizirane štednje

Kao i prvi, drugi stup mirovinsko osiguranja također je obavezan, no za razliku od prvog stupa, drugi je pod nadzorom mirovinskih fondova kojima upravljaju mirovinska društva u privatnom vlasništvu, a koja su pod nadzorom HANFA-e. Za potrebe drugog stupa, poslodavci s bruto plaća svojih zaposlenika skidaju 5% iznosa (Središnji državni portal, 2022.).

Ovaj mirovinski stup djeluje po sistemu individualne kapitalizirane štednje što znači da su iznosi štednje vidljivi na osobnim računima osiguranika, da oni mogu proizvoljno mijenjati mirovinski fond u koja uplaćuju svoja sredstva te da takvim uplatama osiguranici ostvaruju i određeni prinos na ulaganje u fond. Premda se financijska sredstva uplaćuju u fondove, isplatu vrše mirovinska osiguravajuća društva (Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga, n.d.).

2.2.3. Dobrovoljno mirovinsko osiguranje na temelju kapitalizirane štednje

U treći mirovinski stup ljudi ulažu dobrovoljno. On funkcionira slično kao investicijski fond zbog ulaganja sredstava u dionice, obveznice i slično. U nadležnosti je društava za upravljanje obveznim mirovinskim fondovima (Središnji državni portal, 2022.), a isplata sredstava vršim se preko mirovinskih osiguravajućih društava (HANFA, n.d.).

Tablica 3. Broj institucija uključenih u pružanje usluga dobrovoljnog mirovinskog osiguranja u Republici Hrvatskoj u 2022. godini

Naziv institucije	Br. pružatelja usluga
Dobrovoljni mirovinski fondovi	28
Društva za upravljanje dobrovoljnim mirovinskim fondovima	4
Mirovinska osiguravajuća društva	2

Izvor: sistematizacija autorice, prema HANFA (2022.): Registri, preuzeto 9. travnja 2022. s <https://www.hanfa.hr/drugi-i-treci-mirovinski-stup-i-isplata-mirovina/registri/>

Na temelju podataka iz registra HANFA-e (2022.) utvrđeno je kako u 2022. godini u Republici Hrvatskoj djeluje ukupno 28 dobrovoljnih mirovinskih fondova, 4 društva za upravljanje dobrovoljnim mirovinskim fondovima te 2 mirovinska osiguravajuća društva koja vrše isplate mirovina korisnicima (Tablica 3).

2.3. Reforme mirovinskog sustava u Republici Hrvatskoj

Republika Hrvatska je od svog osamostaljenja do danas provela dvije reforme mirovinskog sustava, malu reformu iz 1998. godine i veliku reformu iz 1999. (Bejaković, 2018.), a posljednjih godinu dana postoje brojne naznake kako se uskoro može očekivati i treća.

2.3.1. Razlozi koji su doveli do krize mirovinskog sustava

Holzman (2012.) je analizirajući svjetske trendove i izazove koji pokreću gospodarstva na reforme mirovinskog sustava ustanovio kako postoje tri temeljna razloga za provođenje reformi:

- prilagodba ciljeva (uspostavljanje novog fokusa i pristupa zaštiti starijih građana),
- promjene u demografskim obilježjima i ponašanju stanovništva (negativni demografski trendovi i odgađanje odlaska u mirovinu),

- promjene u okruženju (potreba za novim procjenama kapaciteta financiranih programa za upravljanje rizicima; postojanje fiskalnih ograničenja za financiranje tranzicijskih deficita).

Do krize hrvatskog mirovinskog sustava došlo je iz nekoliko razloga. U razdoblju prije reforme u Hrvatskoj je vladao nepovoljan odnos broja osiguranika i broja umirovljenika. Primjerice, 1990. godine tri osiguranika radila su za mirovinu jednog umirovljenika, a do 1998. godine ovaj se omjer drastično smanjio te je iznosio 1,54:1 (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2021.). Škember (1998.) objašnjava kako, kada bi se zadržao takav sustav i ukoliko se ne bi provela reforma, došlo bi do daljnjeg pogoršanja ovog odnosa, što bi za posljedicu imalo povećanje postotnog udjela izdataka za mirovinsko osiguranje u bruto plaćama osiguranika, a povećao bi se i udio financijskih sredstava koja se namiruju iz državnog proračuna. Autor zaključuje kako bi stopa doprinosa za mirovinsko osiguranje s tadašnjih 21,5% skočila i na do 40% bruto plaće zaposlenika, što je u potpunosti neodrživo.

2.3.2. Mala mirovinska reforma iz 1998. godine

Nakon osamostaljenja 1991. godine, hrvatski mirovinski sustav slijedio je Bismarckov kontinentalni model međugeneracijske solidarnosti, poznat kao Pay-As-You-Go (PAYG) sustav. Nacrti mirovinske reforme u Hrvatskoj započeti su u 1995. godini od strane vlade, a prva mirovinska reforma, poznata kao mala reforma, provedena je u 1998. godini, a njen fokus bio je na uspostavljanju bolje kontrole troškova povezanih s mirovinama. Zakonom o mirovinskom osiguranju postupno je povećana starosna dob za stjecanje prava na mirovinu (svakih 6 mjeseci) i izmijenjena je formula za izračun iznosa mirovine. Po novim pravilima, koja su vrijedila do 2008., u izračun se uzimao životni vijek osobe, a ne samo 10 najboljih uzastopnih godina kada je osoba ostvarila najveću zaradu (kako je ranije bio slučaj). U skladu sa Zakonom o mirovinskom osiguranju iz 1998., u prijevremenu mirovinu mogle su odlaziti žene s napunjenih 55 i muškarci s napunjenih 60 godina starosti (do tad je vrijedila dobna granica od 50 za žene i 55 za muškarce). Osim toga, izmijenjeni su definicija invaliditeta i postupak utvrđivanja invalidnosti što je rezultiralo smanjenim priljevom umirovljenika invalida u odnosu na prethodnu praksu (Bejaković, 2018.).

2.3.3. Velika mirovinska reforma iz 1999. godine

Godine 1999. dogodile su se dvije značajne promjene – osnovan je Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje i usvojen novi Zakon o mirovinskom osiguranju koji je uveo jednake stope doprinosa koje su vrijedile za sve osiguranike. Ovo je ujedno bila prva faza provedbe velike reforme mirovinskog sustava. Druga faza nastupila je 2002., kada je postojeći PAYG sustav zamijenjen mješovitim sustavom na način da je uveden drugi obvezni stup mirovinskog osiguranja i treći, dobrovoljni stup (Bejaković, 2018.). Karakteristike i način funkcioniranja navedenih stupova opisane su ranije, u strukturi mirovinskog sustava.

2.3.4. Naznake o usvajanju druge velike mirovinske reforme u 2023. godini

Naznake o usvajanju druge velike mirovinske reforme dolaze od strane HANFA-e (2021.) i ministra rada i mirovinskog sustava (Mirovina.hr, 2021.). Još uvijek nije poznato kroz koliko faza će se reforma provoditi niti kakve će sve promjene stupiti na snagu. No, sudeći prema podacima koje iznosi HANFA (2021.), moglo bi doći do promjena u drugom mirovinskom stupu. Planira se provesti osnaživanje drugog stupa i kreiranje okvira za optimizaciju upravljanja njegovom imovinom u skladu s globalnim financijskim trendovima. Također se ostavlja i mogućnost ukidanja drugog stupa, međutim, to bi dodatno opteretilo državni proračun jer bi bruto stopa zamjene dohotka mirovinom u prosjeku pala za 23,7%. Prema izjavama ministra rada i mirovinskog sustava, reforma bi trebala stupiti na snagu 2023. godine, a trenutno se radi na njezinoj strategiji provedbe. Doći će do promjena kod usklađivanja mirovina u iznosu od 2,46%, nacionalne naknade koje je u 2020. godini HZMO počeo isplaćivati osobama koje nisu uspjele ostvariti pravo na mirovinu u smislu ostvarenih godina mirovinskog staža, nakon reforme trebale bi biti povećane (trenutno iznose 800 kuna), a doći će i do promjena u obiteljskim mirovinama (Mirovina.hr, 2021.).

2.4. Usporedba hrvatskog mirovinskog sustava sa sustavima odabranih zemalja članica Europske unije

Za potrebe izrade ovog dijela rada, za usporedbu s Hrvatskim mirovinskim sustavom odabrane su tri zemlje članice Unije koje imaju slične razine ostvarenog BDP-a. To su Bugarska, Grčka i Rumunjska. Riječ je ujedno o zemljama članicama s najnižim BDP-om u odnosu na ostale zemlje. Kako bi se izvršila analiza, korišteni su podaci iz četiri izvora: Službene internetske stranice Europske unije (2022.), Sancez Serrano i Peltonen (2020.), Trading Economics (2022.)

i Pension Funds Online (2022.), na temelju kojih je izrađena Tablica 4 s prikazom temeljnih karakteristika navedenih zemalja.

U 2022. godini BDP Hrvatske iznosio je 65 milijardi, Bugarske 52 milijarde, a Grčke i Rumunjske po 66 milijardi američkih dolara. Dostupni podaci o broju stanovnika navedenih zemalja su podaci iz njihovih važećih popisa stanovništva (Službene internetske stranice Europske unije, 2022.), dok se svi podaci o broju zaposlenih i broju korisnika mirovina odnose isključivo na 2022. godinu (Trading Economics, 2022.; Pension Funds Online, 2022.). Na 6,9 milijuna stanovnika Bugarska je u 2022. godini imala 3,08 milijuna zaposlenih koji su radili za isplatu mirovinačak 2,2 milijuna umirovljenika. U Grčkoj, koja ima 10,07 milijuna stanovnika, broj zaposlenih iznosi 3,9, a broj umirovljenika 2,4 milijuna. Od svih promatranih zemalja, Rumunjska ima najveći broj stanovnika (19,2 milijuna), ali isto tako, na toliki broj stanovnika, broj zaposlenih iznimno je nizak (5,01 milijun), dok je zabilježeni broj umirovljenika 4,6 milijuna. Za razliku od ovih zemalja, Hrvatska ima najlošiji omjer broja zaposlenih i broja umirovljenika. Od ukupno 4,03 milijuna stanovnika, u ožujku 2022. godine Hrvatska je imala 1,57 milijuna zaposlenih i čak 1,23 milijuna umirovljenika. Radi se o izrazito nepovoljnom omjeru.

Tablica 4. Glavne karakteristike Bugarske, Hrvatske, Grčke i Rumunjske

Zemlja	Bugarska	Hrvatska	Grčka	Rumunjska
BDP (milijarde USD)	52	65	66	66
Br. stanovnika	6.916.548	4.036.355	10.678.632	19.201.662
Broj zaposlenih(2022.)	3.080.500	1.572.876	3.945.080	5.015.700
Broj umirovljenika(2022.)	2.210.000	1.232.780	2.486.053	4.670.000
Mirovinski sustav	Mješoviti	Mješoviti	Mješoviti	Mješoviti
Model prvog stupa	DB	PS	DB + NDC	PS

Legenda: DB (*Defined Benefit System*) – mirovinski plan s definiranim primanjima; NDC (*Notional Defined Contributions*) – zamišljeno definirani doprinosi; PS (*Points System*) – bodovni sustav

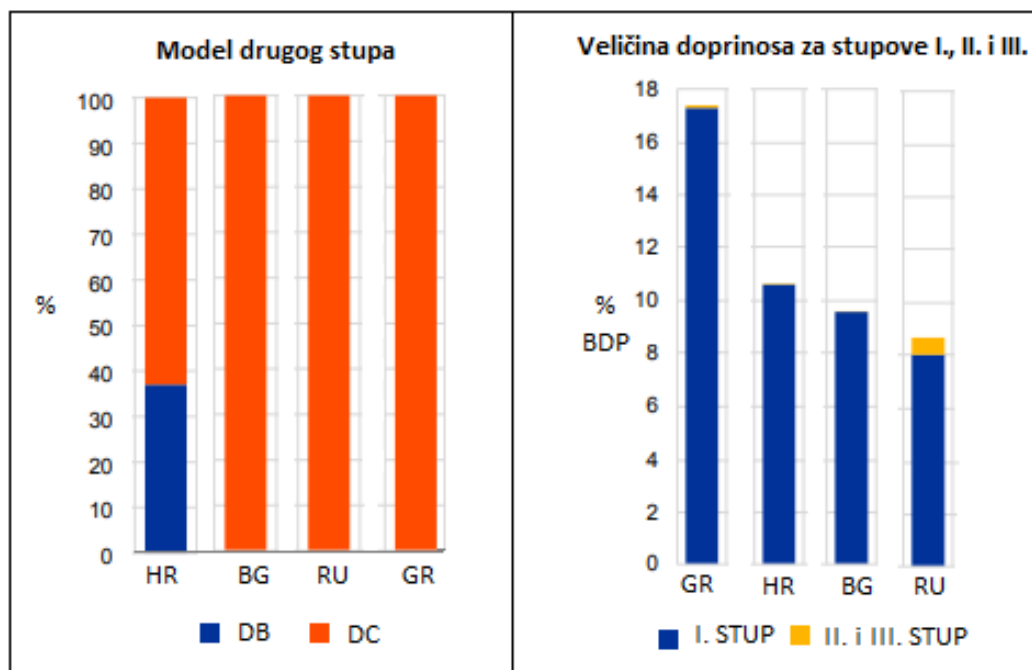
Izvor: sistematizacija autorice prema podacima Službene internetske stranice Europske unije (2022.); Sancez Serrano, A. i Peltonen, T. (2020.); Trading Economics (2022.); Pension Funds Online (2022.)

Što se tiče same strukture mirovinskih sustava, sve četiri zemlje imaju mješovite mirovinske sustave s dva obvezna i jednim dobrovoljnim mirovinskim fondom, međutim, pri razmatranju mirovinskih modela prvog stupa zamjetljive su razlike. Hrvatska i Rumunjska pri izračunu

koriste PS (engl. *Point System*) model (Sancez Serrano i Peltonen, 2020.). U OECD-ovom aneksu I.1 objašnjava se kako PS model uključuje sustav bodovanja u kojem se mirovinski bodovi izračunavaju dijeljenjem zarade s troškom mirovinskog boda. Mirovina tada ovisi o vrijednosti boda u trenutku umirovljenja (OECD, 2006.). Bugarska koristi DB (engl. *Defined Benefit System*) model, dok Grčka kombinira DB s NDC (engl. *Notional Defined Contributions*) modelom (Sancez Serrano i Peltonen, 2020.). Mirovinski model DB predstavlja mirovinski plan s definiranim primanjima gdje se iznosi mirovina temelje na tome koliko je budući korisnik mirovine godina bio zaposlen kod pojedinog poslodavca i o tome koliko je plaću primao. Riječ je zapravo o generičkom modelu definiranih naknada plaća kao stalne obračunske stope za svaku godinu radnog staža. Temelji se na životnoj prosječnoj revaloriziranoj zaradi (OECD, 2006.). NDC (eng. *Notional Defined Contributions*) je metoda zamišljeno definiranih doprinosa. Kako objašnjavaju Holzmann, Palmer i Robalino (2012.), za svakog se pojedinca iznos doprinosa u ovom modelu dodaje u zajednički "pot" koji se ocjenjuje po stopi povrata. Međutim, ova stopa je samo zamišljena, a postavlja ju vlada na temelju određene formule. U stvarnosti se novac prikupljen od doprinosa koristi za financiranje tekućih mirovinskih primanja. Na kraju razdoblja doprinosa radnici primaju anuitetna temelju konačne financijske vrijednosti svojih doživotnih doprinosa, očekivanog životnog vijeka i očekivane kamatne stope tijekom ostatka svog života, na sličan način kao i u sustavu definiranih doprinosa.

Model drugog stupa (Slika 2), u Hrvatskoj sadrži DB i DC (engl. *Defined Contribution*) metodu, za razliku od ostalih zemalja koje koriste isključivo DC metodu. DC metoda predstavlja mirovine s definiranim doprinosom kod koje postoji porezna olakšica na ovu vrstu mirovine, a beneficije pri odlasku u mirovinu ovisit će o brojnim različitim čimbenicima kao što su razine doprinosa, način rada mirovinskog fonda u koji su uložene te o stopama anuiteta kad osoba ode u mirovinu (Zurich Life Assurance, 2022.). Što se tiče veličine udjela doprinosa iz prvog, drugog i trećeg stupa u BDP-u (Slika 2), kod Grčke je on najveći i iznosi 17,1% te gotovo u potpunosti proizlazi iz drugog stupa. Ista situacija je i kod Hrvatske i Bugarske, međutim, kod ovih je zemalja udio doprinosa u ukupnom BDP-u znatno niži. U Rumunjskoj je situacija znatno drugačija. Premda je udio doprinosa iz sva tri stupa u BDP-u znatno niži od ostalih zemalja, zanimljivo je zamijetiti kako su doprinosi iz drugog i trećeg stupa zauzimaju oko 2% udjela u ukupnom BDP-u zemlje.

Slika 2. Model drugog stupa i veličina doprinosa u mirovinskim stupovima Hrvatske, Bugarske, Rumunjske i Grčke

Izvor: obrada autorice, prema Sancez Serrano, A. i Peltonen, T. (2020.), *Pension schemes in the European Union: challenges and implications from macroeconomic and financial stability perspectives*, Occasional Paper Series No 17, European Systemic Risk Board, str. 11. i 13.

Na kraju poglavlja važno je spomenuti i ostale mirovinske sustave u Europi. U posljednjih 30 godina, kao odgovor na starenje stanovništva koje je dovelo do značajne ugroženosti mirovinsko sustava, nekoliko razvijenih europskih zemalja (Austrija, Italija, Švedska i Finska) provelo je mirovinske reforme. Ipak, val sustavnih mirovinskih reformi dogodio se nakon svjetske financijske krize iz 2008., koja je dovela do neravnoteže i zahtijevala hitne promjene. Nakon niza godina relativno stabilnog europskog gospodarstva, pitanje održivosti mirovinskih sustava još jednom se pojavilo tijekom pandemije Covid - 19 koja je utjecala na prekid poslovanja u brojnim industrijama, gašenje radnih mjesta i prouzročila snažan pritisak na nacionalne proračune iz kojih se i u ovom trenutku izdvajaju visoka financijska sredstva za očuvanje radnih mjesta te dodatno povećava udio proračunskih sredstava u mirovinskim isplatama. Ovakvo, promjenjivo socio-ekonomsko okruženje zahtijeva jasnu dijagnozu održivosti i adekvatnosti mirovina prema sadašnjim politikama i postavlja veće zahtjeve za ponovno promišljanje modela mirovinskog sustava u svim zemljama Europe i svijeta (Vox.eu, 2021.).

3. DEMOGRAFSKI I EKONOMSKI IZAZOVI ZA ODRŽIVOST I ADEKVATNOST HRVATSKOG MIROVINSKOG SUSTAVA

U prethodnom poglavlju rada više je puta spomenuto kako na mirovinski sustav djeluje više faktora među kojima je i starenje stanovništva te kako se konstantno produljuje životni vijek ljudi zbog čega zakonska regulativa pomiče dobne granice odlaska u mirovinu. Dva spomenuta efekta zapravo su demografski trendovi. Farlex (2012.) demografske trendove definira kao "popularan izraz za svaku mjerljivu promjenu karakteristika populacije tijekom vremena". U ovom poglavlju rada fokus se stavlja na demografske trendove koji su posljednjih godina obilježili Hrvatsku te na analizu gospodarskih kretanja i kretanja na tržištu rada.

3.1. Demografija i demografske analize

Na početku je potrebno spomenuti Thomasa Malthusa, koji je razvio prvu i najčešće kritiziranu teoriju stanovništva. U Malthusovo doba, pod utjecajem industrijske revolucije, engleskoj je gospodarstvo napredovalo, no ipak, zemlja je imala velikih problema sa zapošljavanjem stanovništva jer je pod utjecajem tehnološkog razvoja došlo do smanjenja potreba za ljudskim radom. Samim time u tvornicama su se stvarali viškovi zaposlenika. Kao posljedica toga, ljudi su imali općenito pesimističan stav, a Malthus je svoj iznio u svom djelu pod nazivom "Esej o stanovništvu", koje je objavljeno 1798. godine. Autor je smatrao kako svi ljudi na svijetu imaju potrebu za razmnožavanjem i kako će se razmnožavati dok god im to njihova priroda dozvoljava. To će za posljedicu imati prenapučenost stanovništva. Istovremeno, Malthus je tvrdio kako proizvodnja hrane neće pratiti isti trend, već će njezino povećanje teći znatno sporijim tempom. Posljedično će doći do gladi i siromaštva diljem planete (Dokić, 2014.). Međutim, Malthus nije uzimao u obzir mogućnost da ljudi ograniče svoje razmnožavanje, jer za njega kontracepcija bilo kakve vrste nije dolazila u obzir. Premda je njegova teorija nerealna i naišla je na velike kritike kasnijih autora, ona ipak ostaje jedan od prvih i najčešće citiranih teorija u studijama demografije (Wertheimer-Baletić, 1982.).

Evidentno je kako su u prošlosti, pojedine, danas poznate ličnosti davale vlastita mišljenja, shvaćanja i pretpostavke o stanovništvu, no u novije vrijeme, problemom stanovništva bavi se demografija i veliki broj stručnih ljudi diljem svijeta proučava i analizira demografska kretanja. National Demographic Society (2022.), definira demografiju kao znanost koja se bavi proučavanjem stanovništva pri čemu se koriste podaci iz popisa stanovništva, ankete i različiti statistički modeli za analizu veličine, strukture i kretanja stanovništva. Izuzev toga, stručnjaci

za demografiju proučavaju međudnose između gospodarskih i društvenih pojava i kretanja stanovništva.

Ukupan broj stanovnika neke države, njezinih pojedinih regija i lokalnih samouprava najznačajniji su demografski podaci koji proizlaze iz popisa stanovništva (Družić et. al., 2011.). Kako je navedeno u podacima Državnog zavoda za statistiku (2011.), popis stanovništva podrazumijeva prikupljanje podataka na terenu u smislu službenog prebrojavanja stanovništva, stanova i kućanstava unutar državnih granica. Nakon što se svi podaci prikupe, oni se analiziraju i statistički obrađuju, a na temelju njih pravi se relevantna publikacija. Popis stanovništva provodi se svakih 10 godina. Prvi popis stanovništva proveden na ovom području datira još iz 1857. godine, a u njemu je upisan i veliki dio hrvatskih regija (Hrvatsko geografsko društvo, 2022.), dok je posljednji popis stanovništva Republike Hrvatske proveden sredinom 2021. godine, međutim, još uvijek nije izdana objedinjena publikacija sa svim podacima zbog čega je još na snazi Popis iz 2011. (Državni zavod za statistiku, 2011.). Svi mogući podaci o kretanju stanovništva objedinjeni su u statistici stanovništva koju izdaje Državni zavod za statistiku (DZS). DZS nudi čitav niz tablica koje sadržavaju mnogobrojne podatke, uključujući podatke o rodnosti, smrtnosti, ženidbama, broju stanovnika po županijama, razdiobi stanovništva po dobi i spolu, podatke o zaposlenosti, stupnju obrazovanja i mnoge druge, kao i projekcije budućih kretanja stanovništva.

3.2. Demografska slika u Republici Hrvatskoj

Opće kretanje stanovništva na nekom području za rezultat može imati porast, stagnaciju ili smanjenje broja stanovnika. Na porast stanovništva djeluju četiri komponente kretanja stanovništva: natalitet, mortalitet te unutrašnje i vanjske migracije, smanjenje stanovništva odvija se zbog mortaliteta i iseljavanja, a stagnacije je stanje bez značajnijih promjena u broju stanovnika (Wertheimer-Baletić, 1982.). Kako bi se utvrdila demografska slika Republike Hrvatske, u nastavku se analiziraju prirodno kretanje stanovništva, duljina životnog vijeka i pokazatelji migracija.

3.2.1. Izražena prirodna depopulacija

Statistika o prirodnom kretanju stanovništva vodi se već preko pola stoljeća, točnije od 1964. godine. Riječ je o tzv. vitalnoj statistici koja je određena pokazateljima nataliteta (broj rođene djece u određenom području u određenom vremenskom razdoblju), fertiliteta (stopa plodnosti),

mortaliteta (broj umrlih) i prirodnim prirastom. Prirodni prirast je odnos između broja živorođenih i broja umrlih u određenom razdoblju (Hrvatsko geografsko društvo, 2004.).

Tablica 5. Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske (1991.-2020.)

Godina	Broj živorođenih	Broj umrlih	Prirodno kretanje
1991.	51.829	54.832	- 3.003
1992.	46.970	51.800	- 4.830
1993.	48.535	50.846	- 2.311
1994.	48.584	49.482	- 898
1995.	50.182	50.536	- 354
1996.	53.811	50.636	3.175
1997.	55.501	51.964	3.537
1998.	47.068	52.311	- 5.243
1999.	45.179	51.953	- 6.774
2000.	43.746	50.246	- 6.500
2001.	40.993	49.552	- 8.559
2002.	40.094	50.569	- 10.475
2003.	39.668	52.575	- 12.907
2004.	40.307	49.756	- 9.449
2005.	42.492	51.790	- 9.298
2006.	41.446	50.378	- 8.932
2007.	41.910	52.367	- 10.457
2008.	43.753	52.151	- 8.398
2009.	44.577	52.414	- 7.837
2010.	43.361	52.096	- 8.735
2011.	41.197	51.019	- 9.822
2012.	41.771	51.710	- 9.939
2013.	39.939	50.386	-10.447
2014.	39.566	50.839	- 11.273
2015.	37.503	54.205	- 16.702
2016.	37.537	51.542	- 14.005
2017.	36.556	53.477	- 16.921
2018.	36.945	52.706	- 15.761
2019.	36.135	51.794	-15.659
2020.	35.845	57.023	- 21.178

Izvor: Rodin, U., Cerovečki, I. i Jezdić, J. (2021.), Prirodno kretanje u Hrvatskoj u 2020. godini, Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, str. 4.

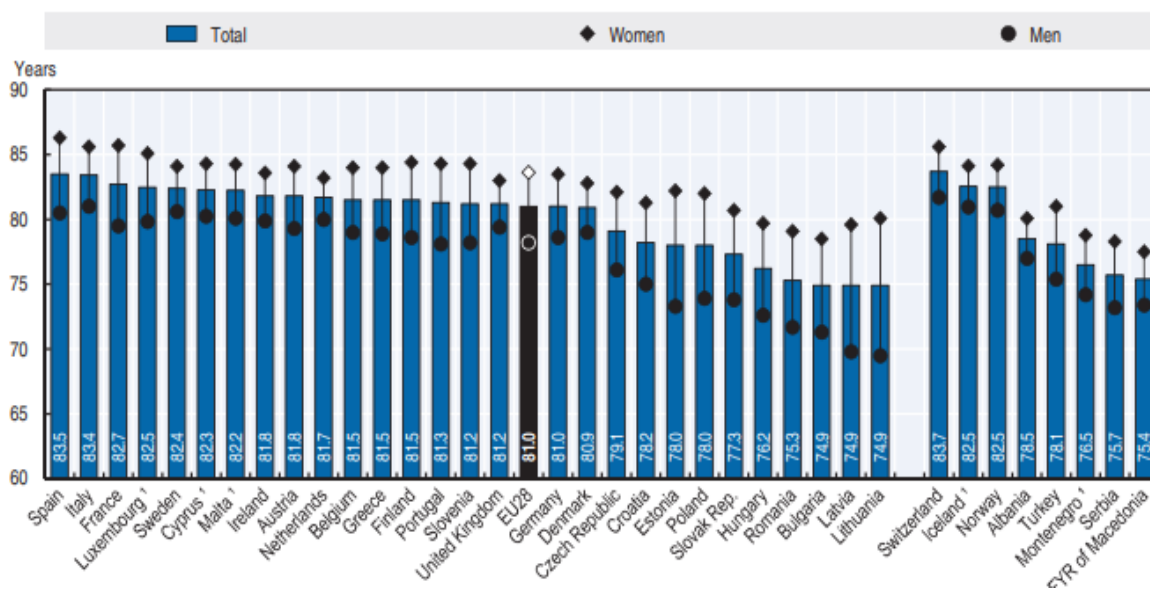
U Tablici 5 prikazano je prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske od njenog osamostaljenja do 2020. godine. U ukupno 29 godina, koliko traje razmatrano razdoblje, Hrvatska je samo dvije uzastopne godine ostvarila prirodni prirast (1996. i 1997.), dok je sve

ostale godine zabilježen pad. Negativni pokazatelji prirodnog kretanja oscilirali su tijekom razmatranog razdoblja. Najniži prirodni pad dogodio se u 1995. godini, kada je razlika između broja živorođenih i broja umrlih iznosila -354, dok je najlošija slika Hrvatske po pitanju prirodnog pada zabilježena u 2020. godini kada je iznosio čak -21.178 (Rodin, Cerovečki i Jezdić, 2021.). Osim toga, ukupan broj stanovnika Hrvatske u stalnom je padu. U 1991. godini Hrvatska je imala 4.49 milijuna stanovnika, u 2001. godini 4.20 milijuna (Gelo, Akrap i Čipin, 2005.), u 2011. 4.28 milijuna (Državni zavod za statistiku, 2011.), a u 2021. 3,88 milijuna (Državni zavod za statistiku, 2021b.). Iz analiziranih podataka evidentno je kako Hrvatsku obilježava prirodna depopulacija već od 1991. godine, a stanje se iz godine u godinu pogoršava, što su potvrdile i Lolić Čipčić i Perković Milišić (2021.).

3.2.2. Produljenje životnog vijeka

Prema Nacionalnoj strategiji razvoja zdravstva 2012.-2020., u razdoblju između 1960. i 2010., po pitanju produljenja očekivanog trajanja života, Hrvatska je doživjela dvije značajne promjene: očekivano trajanje života pri rođenju za muškarce produljeno je za 9,2 godine, a kod žena čak za 10,9 godina. Na produljenje očekivanog trajanja života utječu brojni faktori, a najčešće su u pitanju zdravstvene prilike, prehrana i kvaliteta života stanovništva te kretanje mortalitetnih stopa (Ministarstvo zdravlja Republike Hrvatske, 2012.).

Slika 3. Očekivano trajanje života u zemljama EU pri rođenju u 2016. godini

Izvor: OECD/European Commission (2018.), *Health at a Glance: Europe 2018: State of Health in the EU Cycle*, Paris: OECD Publishing, str. 83.

Stavi li se u odnos očekivano trajanje života pri rođenju Republici Hrvatskoj sa prosjekom Europske unije (Slika 3), Hrvatska je gotovo pri dnu ljestvice, zajedno s Poljskom, Bugarskom, Latvijom, Litvom, dok Švicarska bilježi najveći prosjek (83,7 godina). Prosječno očekivano trajanje života ljudi u Europskoj uniji je 81 godinu, a u Hrvatskoj 78,2 godine. Osim toga, razlika je vidljiva i u odnosu spolnih skupina, pa je tako očekivano trajanje života žena duže nego u muškarca, što je zabilježeno u svim zemljama EU (OECD i European Commission, 2018.).

Tablica 6. Očekivano trajanje života pri rođenju u RH za razdoblje 2003.-2020.

Godina	Prosjek oba spola	Muškarci	Žene
2003.	74,6	71,0	78,1
2004.	75,4	71,8	78,8
2005.	75,3	71,7	78,8
2006.	75,9	72,4	79,3
2007.	75,8	72,2	79,2
2008.	76,0	72,3	79,7
2009.	76,3	72,8	79,7
2010.	76,7	73,4	79,9
2011.	77,2	73,8	80,4
2012.	77,3	73,9	80,6
2013.	77,8	74,5	81,0
2014.	77,9	74,7	81,0
2015.	77,5	74,4	80,5
2016.	78,2	75,0	81,3
2017.	77,9	74,9	80,9
2018.	78,2	74,9	81,4
2019.	78,5	75,4	81,6
2020.	77,8	74,7	80,9

Izvor: Rodin, U., Cerovečki, I. i Jezdić, J. (2021.), *Prirodno kretanje u Hrvatskoj u 2020. godini*, Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, str. 11.

Kako je i ranije navedeno, očekivano trajanje života pri rođenju u Hrvatskoj konstantno raste, što je vidljivo i u Tablici 6 koja sadrži prikaz za razdoblje 2003.-2020. Prosječno očekivano trajanje života pri rođenju poraslo je za 3,2 godine, a razlika u očekivanom trajanju života kod žena i muškaraca postupno se smanjuje. Primjerice, u prvoj promatranoj godini, očekivano trajanje života kod muškaraca je bilo 71 godinu, a kod žena čak 7,1 godinu više, do 2020., ova se razlika smanjila na 6,2 godine.

3.2.3. Starenje stanovništva

Uzmu li se u obzir sve dosadašnji statistički podaci, činjenica da je prirodni prirast sve negativniji i projekcije o daljnjem produljenju životnog vijeka, može se izvesti zaključak kako je Hrvatska danas nacija starih ljudi. Ova tvrdnja može se dokazati i pregledom sastava stanovništva Hrvatske prema dobi. U tu svrhu, temeljem podataka Državnog zavoda za statistiku (2001., 2011., 2020.) izrađena je Tablica 7 koja sadrži pregled sastava stanovništva prema dobi u 2011., 2011. i 2019. godini. Pri izradi tablice korištene su samo određene dobne strukture. Naime, u literaturi se mladim stanovništvom smatraju sve osobe od rođenja do 14.-e godine starosti, a staro stanovništvo su osobe od 70 i više godina (Lolić Čipčić i Perković Milišić, 2019.).

Tablica 7. Sastav stanovništva RH prema dobi za 2001., 2011. i 2019. godinu

Dobna skupina		Godina			Promjena udjela 2019./2001.
		2001.	2011.	2019.	
		%	%	%	%
Mlado stanovništvo	0 - 4	5,37	4,96	4,51	-16,01
	5 - 9	5,62	4,77	4,92	-12,45
	10 - 14	6,09	5,49	4,95	-18,72
	Ukupno:	17,08	15,22	14,38	-15,81
Staro stanovništvo	70 - 74	4,61	4,96	4,81	+ 4,33
	75 - 79	3,11	4,10	4,07	+ 30,86
	80 - 84	1,29	2,52	3,16	+ 144,96
	85 +	0,97	1,41	2,24	+ 130,93
	Ukupno:	9,98	12,99	14,28	+43,09

Izvor: izrada autorice prema podacima Državnog zavoda za statistiku (2001b, 2011., 2020a)

Podaci u Tablici 7 sadrže prikaz udjela svake od dobnih skupina u ukupnom stanovništvu. Vidljivo je kako je u 2011. godini udio mladih bio 17,08% u odnosu na 9,98% starih. Do 2011. godine situacija se značajno promijenila. Udio mladog stanovništva bio je u opadanju (ukupno 15,22%), dok je udio starog stanovništva rastao (12,99%), da bi se u 2019. godini njihovi omjeri gotovo u potpunosti izjednačili. Naime, iste je godine Hrvatska imala 14,38% mladog i 14,28% starog stanovništva. Navedeno je vidljivo i iz promjene udjela u 2019. u odnosu na 2001. godinu. Udio mladog u ukupnom stanovništvu smanjio se za 15,81%, dok se udio starog stanovništva povećao za ukupno 43%. Pri tom je do najvećeg povećanja došlo kod dobne skupine od 85 + godina starosti koja je porasla za čak 130,9% u promatranom razdoblju. Razvidno je kako Hrvatska iz godine u godinu postaje zemlja u kojoj živi sve više starih ljudi. Do sad analizirana demografska slika Hrvatske ukazuje na postojanje dva izrazito negativna

demografska trenda, prirodnu depopulaciju i starenje stanovništva, što se potvrđuje i iz istraživanja koje su provele Lolić Čipčić i Perković Milišić (2021.). Autorice su ukazale i na treći negativan trend, koji se odnosi na negativan migracijski saldo, zbog čega se u nastavku provodi analiza mehaničkog kretanja, odnosno migracija u Republici Hrvatskoj.

3.2.4. Negativni rezultati mehaničkog kretanja stanovništva

Mehaničko kretanje stanovništva je proces u kojem dolazi do promjene mjesta stanovanja društvenih skupina ili pojedinaca, izraženo u njihovom kretanju u drugu državu, geografsko područje ili regiju ili unutar državnih granica domicilne zemlje (Construction Portal, 2022.). Za potrebe ovog rada, razmatrati će se samo vanjske migracije.

Tablica 8. Vanjske migracije stanovništva Republike Hrvatske (2001.-2020.)

Godina	Doseljeni iz inozemstva	Odseljeni u inozemstvo	Migracijski saldo
2001.	24.415	7.488	16.927
2002.	20.365	11.767	8.598
2003.	18.455	6.534	11.921
2004.	18.383	6.812	11.571
2005.	14.230	6.012	8.218
2006.	14.978	7.692	7.286
2007.	14.622	9.002	5.620
2008.	14.541	7.488	7.053
2009.	8.468	9.940	-1.472
2010.	4.985	9.860	-4.875
2011.	8.534	12.699	-4.165
2012.	8.959	12.877	-3.918
2013.	10.378	15.262	-4.884
2014.	10.638	20.858	-10.220
2015.	11.706	29.651	-17.945
2016.	13.985	36.436	-22.451
2017.	15.553	47.352	-31.799
2018.	26.029	39.515	-13.486
2019.	37.726	40.148	-2.422
2020.	33.414	34.046	-632

Izvor: izrada autorice prema podacima Državnog zavoda za statistiku (2011.; 2021.a), Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2010. i 2020.

U Tablici 8 prikazani su podaci o vanjskim migracijama stanovništva u devetnaestogodišnjem razdoblju (2001.-2020.). Za izradu tablice korišteni su podaci Državnog zavoda za statistiku

(2011.; 2021.a). Do 2009. godine Hrvatska je imala izrazito pozitivan migracijski saldo. U zemlju je useljavalo više ljudi nego je iz nje iseljavalo. No, problemi se javljaju u 2009. godini i traju sve do kraja promatranog razdoblja. Sam početak negativnih vrijednosti najvjerojatnije je uzrokovan posljedicama svjetske financijske krize iz 2008. godine. Najlošija situacija Hrvatsku je zadesila 2017. godine kada je migracijski saldo iznosio – 31 tisuću. No, do 2020. godine brojke su se znatno popravile. Međutim, razlozi za poboljšanje migracijskog trenda u ovom trenutku ne mogu se tražiti u poboljšanju gospodarske situacije, već su najvjerojatnije povezani s ograničenjima kretanja stanovništva pod utjecajem mjera pandemije Covid - 19 koja i u trenutku pisanja ovog rada traje, a koja je započela početkom 2020. godine.

3.3. Značaj demografskih trendova za hrvatski mirovinski sustav

Negativni demografski trendovi općenito imaju izrazito negativne političke i financijske učinke u gospodarstvu. Ukupan pad broja stanovnika u zemlji za rezultat prvenstveno ima niže prihode za lokalne i regionalne samouprave, a smanjuje se i priljev poreza u državnoj blagajni. Na taj način gospodarstvo slabi. Prethodno je navedeno kako se dio mirovinskih izdataka isplaćuje iz državnog proračuna. Ukoliko je taj proračun smanjen pod utjecajem manjeg broja zaposlenih, pa samim time i manjeg stupnja potrošnje kućanstava, država ima sve manje sredstava i povećava se njezin opći dug, kao i vanjski dugovi. Jedan od načina da država sebi omogući priljev sredstava jest da poveća poreze i trošarine na proizvode, što može dodatno potaknuti vanjske migracije stanovništva (Reason Foundation, 2021.).

Nepovoljni demografski trendovi iznimno loše djeluju na mirovinski sustav jer pad nataliteta, ujedno znači i manji priljev ljudi u radnu snagu u budućnosti, što znači da će se broj osiguranika, što pod utjecajem loše gospodarske situacije, a što pod utjecajem pada nataliteta dodatno smanjiti, a istovremeno će se broj korisnika mirovina povećati i raditi dodatni pritisak na i onako već neodrživ mirovinski sustav. U prilog ovome govore i podaci o međudnosu između predradnog, radnog i postradnog kontingenta, prikazan u Tablici 9. Radni kontingent odnosi se na broj osoba u životnoj dobi između 15 i 64 godine koje su radno sposobne (Obadić i Smolić, 2007).

U Tablici 9 istaknuti su podaci od 2001. do 2019., u razmaku od šest godina. U 2001. godini Hrvatska je imala najveći broj stanovnika, najveći udio predradnog kontingenta i najniži udio postradnog kontingenta u ukupnom stanovništvu. Do 2019. godine ova početna slika značajno se izmijenila. Osim što je ukupan broj stanovnika pao za 8,4%, došlo je do velikog pada u

predradnom kontingentu (-22,5%), smanjio se i radni kontingent za 6,8%, a istodobno je došlo do povećanja postradnog kontingenta (+21,8% u 2019. u odnosu na 2001. godinu).

Tablica 9. Prikaz predradnog, radnog i postradnog kontingenta Hrvatske u 2001., 2007., 2013. i 2019. godini

Godina	Ukupan broj stanovnika	Kontingent		
		predradni (0-14)	radni (15-64)	postradni (65+)
2001.	4.437.460	754.634	2.828.632	693.540
2007.	4.435.982	689.388	3.031.614	714.980
2013.	4.255.689	631.425	2.846.742	777.540
2019.	4.065.253	584.775	2.635.611	844.867
+/- 2019./2001.	-8,4%	- 22,5%	-6,8%	+ 21,8%

Izvor: izrada autorice prema podacima Državnog zavoda za statistiku (2002., 2008a, 2014a, 2020a), Procjena stanovništva Republike Hrvatske u 2001., 2007., 2013. i 2019.

Razvidno je kao iz godine u godinu sve manji udio hrvatskih građana prelazi iz predradnog u radni kontingent, dok se iz radnog kontingenta sve većim udio prelijeva u postradni kontingent i postaju korisnici mirovina. Važno je naglasiti kako radni kontingent nije isto što i radna snaga. Prvo se odnosi na životnu dob u kojoj je osoba radno sposobna, a drugo podrazumijeva radno aktivnu osobu. Tako je prema podacima Državnog zavoda za statistiku (2002b, 2008b, 2014b; 2020b) u 2001. godini udio radno aktivnog stanovništva u radnom kontingentu iznosio 51,61%, u 2007. godini 59,3%, a u 2019. 68,21%.

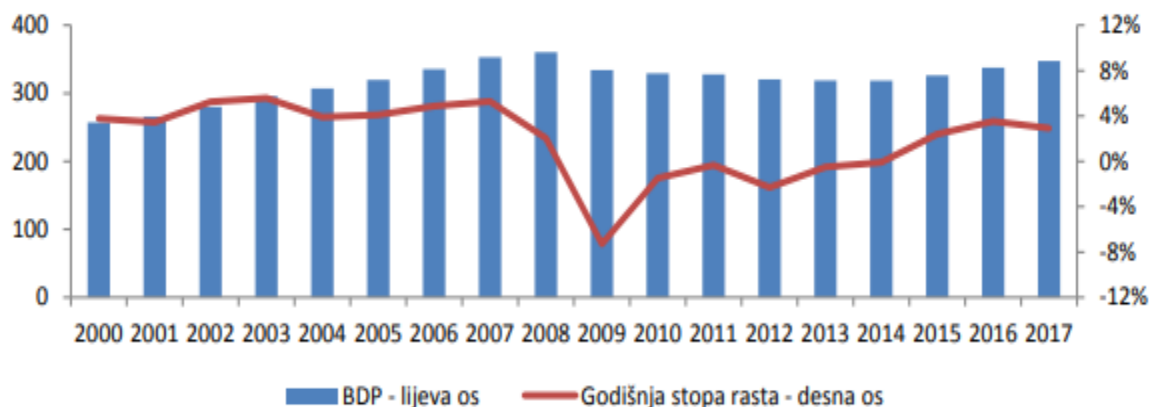
3.4. Gospodarska kretanja i tržište rada

Gospodarstvo Republike Hrvatske svoj procvat je počelo doživljavati nakon 2015. godine, međutim, pojava pandemije Covid 19 koja se dogodila nekoliko godina kasnije znatno je narušila gospodarski rast.

Stabilnost nekog gospodarstva obično se prvo promatra kroz BDP, zbog čega je priložen Grafikon 3 koji sadrži prikaz kretanja BDP-a u RH u razdoblju od 2000. do 2017. godine koji je izradio Ekonomski institut Zagreb (2018.). Između 2000. i 2008. godine BDP je rastao po prosječnoj stopi od 6% godišnje. Međutim, nakon 2008. i velike financijske krize hrvatski BDP u svom nominalnom iznosu blago opada, no dolazi do drastičnog pada u godišnjoj stopi rasta, koja je u 2009. godini iznosila -5%. Ovakvo stanje trajalo je sve do kraja 2014. godine. U navedenom razdoblju došlo je do pada trgovine i industrijske proizvodnje, smanjio se izvoz robe i zabilježene su niske investicije. Ipak, nakon ovog nepovoljnog razdoblja kreću povoljna

gospodarska kretanja, a realni BDP se u 2015. godini povećao za 2,4%, u 2016. godini za 3,5%, a u 2017. za 2,9%.

Slika 4. Kretanja BDP-a u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2000.-2017.

Izvor: Ekonomski institut Zagreb (2018.), *Društveno-ekonomski razvoj RH u razdoblju 2013.-2017.: stanje, trendovi, izazovi i prilike za prostorni razvoj*. Zagreb: EIZ, str. 29.

Prema podacima Hrvatske gospodarske komore (2020.), realni BDP rastao je u sljedeće dvije godine. U 2018. godini iznosio je 51,9 milijuna eura, a u 2019. 54,2 milijuna, da bi u 2020. godini došlo do pada na 49,3 milijuna pod utjecajem Covid-a 19.

Tablica 10. Kretanje zaposlenosti hrvatskog stanovništva u razdoblju od 2014. do 2020. godine

Godina	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Zaposleni	1.303.399	1.307.030	1.360.052	1.345.382	1.405.973	1.540.084	1.527.697
Nezaposleni	316.763	285.468	236.617	187.363	148.919	131.753	159.845

Državni zavod za statistiku (2015., 2016., 2017., 2018., 2019., 2020c, 2021c), *Zaposleni prema djelatnostima u prosincu 2014., 2015., 2016., 2017., 2018., 2019., 2020.*

Da je odnos zaposlenih i nezaposlenih od 2015.-e godine pa na dalje pratio spomenuta povoljna gospodarska kretanja, vidljivo je i iz podataka u Tablici 10. U 2014. godini Hrvatska je imala 1,3 milijuna zaposlenih i 316 tisuća nezaposlenih osoba, a već u 2015. godini slika zaposlenosti poboljšala se. Broj zaposlenih povećao se za 3.600, a istodobno se broj zaposlenih smanjio za 31 tisuću ljudi. Najbolji rezultati zabilježeni su u 2019. godini, međutim, zamjetno je kako i 2020. godina bilježi velik broj zaposlenih i iznimno nisku nezaposlenost u odnosu na prethodne

godine. Kako je navedeno u publikaciji Hrvatske gospodarske komore (2020.), glavni razlog tomu su državne potpore za očuvanje radnih mjesta uslijed pandemije Covid - 19.

4. ANALIZA UTJECAJA STARENJA STANOVNIŠTVA NA MIROVINSKI SUSTAV

Da negativni demografski trendovi imaju značajne implikacije na mirovinski sustav, već je nekoliko puta spomenuto tijekom rada. Naime, iz godine u godinu broj djece u dobi 0-14 godina se smanjuje, slijedom čega sve dolazi do sve manjeg priljeva stanovništva u radni kontingent. S druge strane, velik udio radno sposobnih osoba napušta Hrvatsku zbog loših demografskih prilika, što dodatno smanjuje broj potencijalnih osiguranika čiji će se doprinosi ulijevati u mirovinski sustav. I naposljetku, činjenica da ljudi žive sve dulje, ujedno znači i da dulje vremena koriste mirovinu. Svi ti demografski čimbenici stvaraju veliki pritisak na ionako već ugrožen opstanak mirovinskog sustava ovakvog kakav je trenutno.

Prethodna poglavlja rada bila su usmjerena na analizu hrvatskog mirovinskog sustava i demografske trendove koji na njega imaju izravne implikacije. U ovom poglavlju rada fokus se stavlja na starenje stanovništva i njegov utjecaj na održivost mirovinskog sustava, pri čemu se razmatra stanje u Hrvatskoj i u drugim zemljama Europske unije.

4.1. Učinci starenja na održivost mirovinskog sustava

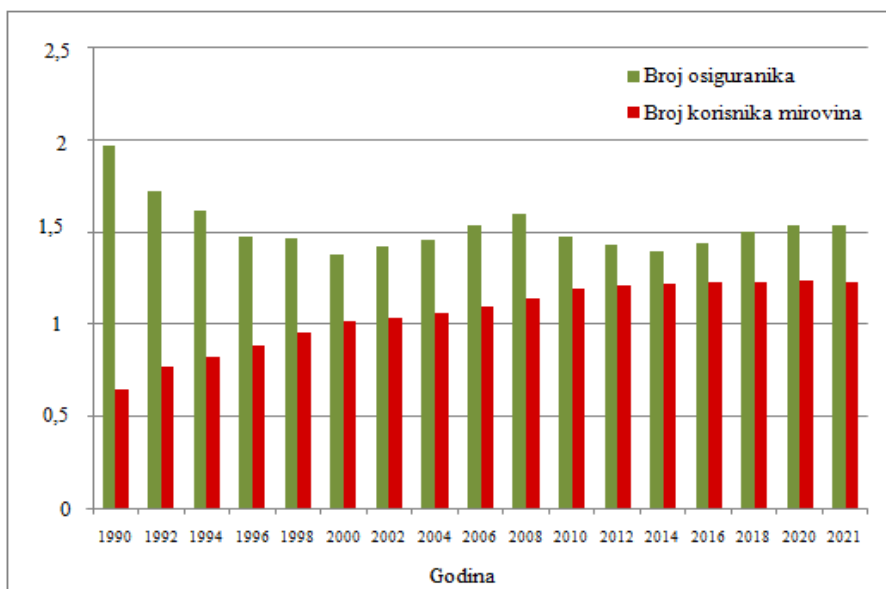
Da bi se analiziralo na koji način demografski trend starenja stanovništva utječe na održivost mirovinskog sustava, za početak se razmatra odnos broja korisnika mirovina i broja osiguranika u Republici Hrvatskoj. Potom će se istražiti je li s vremenom dolazi do promjena u duljini korištenja prava na mirovinu. Pretpostavka je da ukoliko se životni vijek ljudi produljuje, stupanj korištenja mirovina biti će dulji. Naposljetku se razmatra prihodovna i rashodovna strana mirovinske bilance da bi se utvrdilo koliko novca za mirovine se isplaćuje iz doprinosa, a koliki udio se nadomiruje iz proračuna Republike Hrvatske.

4.1.1. Analiza kretanja broja osiguranika i korisnika mirovina u razdoblju između 1990. i 2021. godine

Kako bi se ispitaio odnos između broja korisnika mirovina i broja osiguranika, posredstvom podataka iz publikacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (2021.) izrađena je Slika 5 koja sadrži prikaz odnosa broja korisnika mirovina i osiguranika u posljednjih tri desetljeća (1990.-2021.).

Od početka do kraja promatranog razdoblja odnos broja osiguranika i korisnika mirovina značajno se pogoršao. Naime, u 1990. godini ovaj odnos je bilo 3:1, nakon čega slijedi nagli pad sve do 2014. godine kada je situacija bila najlošija.

Slika 5. Odnos korisnika mirovina i osiguranika u razdoblju 1990.-2021.

Izvor: izrada autorice prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (2021.), *Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, broj 12/2020.*

Naime, tada su 1,14 osiguranika radila za isplatu mirovine jednog umirovljenika. Nakon 2014-e stanje se neznatno popravilo, da bi odnos broja umirovljenika i osiguranika u 2019. godini (koja se uzima kao posljednja relevantna godina, obzirom kako su 2020. i 2021. obilježene utjecajem Covid-a 19 i činjenicom da je većina zaposlenih primala sredstva iz državnog proračuna) iznosio 1,25:1. Ovo je izrazito nepovoljna situacija iz koje je moguće zaključiti kako trenutni sustav već u ovom trenutku nije održiv i potrebne su hitne intervencije.

4.1.2. Analiza duljine korištenja prava na mirovinu

Podaci o duljini korištenja prava na mirovinu dostupni su od 2014. godine na dalje. U Tablici 11 prikazan je broj godina i mjeseci korištenja prava na mirovinu za 2014., 2018. i 2022. godinu. Očekivano, u 2014. godini, kada je duljina životnog vijeka ljudi bila nešto kraća nego u 2022., bilo je kraće i razdoblje korištenja starosnih mirovina. Tako je s 19 godina i 5 mjeseci prosječne duljine korištenja prava na mirovinu u 2014. godini, prosječno korištenje prava na starosnu mirovinu u 2022. godini povećano je na 22 godine i 2 mjeseca.

Tablica 11. Broj godina i mjeseci korištenja prava na mirovinu, pregled za 2014., 2018. i 2022. godinu

Vrsta mirovine	2014.	2018.	2022.
Starosna	19 g 05 m	21 g 00 m	22 g 02 m
Invalidska	20 g 10 m	18 g 09 m	19 g 02 m
Obiteljska	17 g 07 m	18 g 01 m	18 g 08 m

Izvor: Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (2014., 2018., 2022.), *Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje godina 2014., 2018. i 2022.*

Kod obiteljskih mirovina također je došlo do povećanja duljine korištenja prava na mirovinu, dok kod invalidskih mirovina ove brojke osciliraju. Međutim, obzirom da korisnici starosnih mirovina dominiraju nad ostalima, može se zaključiti kako se povećanje duljine životnog vijeka ljudi, produljuje i njihovo razdoblje korištenja prava na mirovinu.

4.1.3. Analiza udjela proračunskih sredstava u rashodima za mirovine i mirovinske isplate

Posljednji faktor na osnovu kojeg se ispituje održivost hrvatskog mirovinskog sustava jest udio proračunskih sredstava u rashodima za mirovine.

Slika 6. Udio proračunskih sredstava i sredstava iz doprinosa za mirovinsko osiguranje u ukupnim mirovinskim isplatama, u razdoblju od 2003. do 2013. godine

Izvor: Kapitalac (2014.), preuzeto 26. travnja 2022. s <https://kapitalac.wordpress.com/2014/05/09/tragedija-mirovinskog-sustava-umirovljenika-je-vise-nego-zaposlenih-gradana/>

U usporedbi udjela mirovina isplaćenih iz državnog proračuna i udjela mirovina isplaćenih iz doprinosa za mirovinsko osiguranje, koju je proveo portal Kapitalac (2014.) za razdoblje od 2003. do 2013. godine vidljivo je kako se u 2003. godini iz doprinosa financiralo 69% mirovinskih isplata, a preostalih 31% namirivalo se iz proračunskih sredstava. Deset godina poslije ovaj omjer znatno se izmijenio. U mirovinskim isplatama sudjelovalo je čak 45% proračunskih sredstava u odnosu na 55% sredstava iz uplaćenih doprinosa (Slika 6). Nastavno na navedeno, daljnja analiza, za razdoblje između 2015. i 2020. godine napravljena je temeljem Izvješća o financijskom poslovanju Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (2016., 2017., 2019., 2020a) i prikazana je u Tablici 12.

Tablica 12. Prikaz prihoda i rashoda mirovinskog sustava od 2015. do 2020. godine

Godina	Ukupni prihodi	Udio proračunskih sredstava	Udio iz doprinosa od mirovinskog osiguranja	Rashodi za mirovine
2015.	36,84	45,76%	53,76%	36,36
2016.	38,71	47,48%	52,33%	36,8
2017.	39,27	46,12%	53,46%	37,67
2018.	41	44,13%	55,56%	39,24
2019.	42,8	43,89%	55,87%	40,89
2020.	43,98	48,19%	51,73%	44

*iznosi prihoda i rashoda iskazani su u milijardama kuna

Izvor: Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (2016., 2017., 2019., 2020a), *Izvješće o financijskom poslovanju Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje za 2016., 2017., 2019. i 2020. godinu*, Zagreb: HZMO

Prihodi mirovinskog sustava u 2015. godini iznosili su 36,8 milijardi kuna, a do 2020. godine narasli su na 43,9 milijardi. Istovremeno su rasli i rashodi za mirovine, s početnih 36,3 na 44 milijarde kuna. Zamjetljivo je kako su u 2020. godini (godina pandemije Covid 19) rashodi za mirovinske isplate nadišli prihode mirovinskog sustava. Što se tiče udjela proračunskih sredstava u mirovinskim isplatama, njihov udio je između 2015. i 2019. godine bio u blagom padu, da bi u 2020. godini, pod utjecajem mjera zaštite od Covid-a 19, udio proračunskih sredstava u mirovinskim isplatama prešao 48%, što je ujedno najveći postotak ikad zabilježen.

4.2. Demografsko starenje u Europskoj uniji i produljenje radnog vijeka

U ovom dijelu rada analiziraju se predviđanja budućeg rasta očekivanog trajanja životnog vijeka u zemljama Europske unije te se identificira stopa zaposlenosti osoba starijih osoba starijih od 65 godina.

4.2.1. Projekcije za buduća kretanja očekivanog trajanja životnog vijeka ljudi u zemljama Europske unije

Na osnovu dosadašnjih analiza Državnog zavoda za statistiku, Grizelj, Akrap i Republički zavod za statistiku (2011.) izradili su određena predviđanja, odnosno projekcije za buduća kretanja očekivanog trajanja života hrvatskog stanovništva. Tablica 13 prikazuje očekivani životni vijek muškaraca i žena od 2020. do 2062. godine, prema starosti i spolu. U predviđanjima su iznijeti i podaci po pojedinim regijama Hrvatske (Sjeverozapadna, Panonska i Jadranska Hrvatska) kako bi se analizirala eventualna odstupanja.

Tablica 13. Predviđanja očekivanog trajanja života prema spolu, godinama starosti i hrvatskim regijama, za razdoblje 2020.-2062.

Dob	Republika Hrvatska		Sjeverozapadna Hrvatska		Panonska Hrvatska		Jadranska Hrvatska	
	0	65	0	65	0	65	0	65
Muškarci								
2020.-2022.	74,56	15,20	74,37	15,09	73,21	14,40	76,40	16,33
2030.-2032.	76,40	16,33	76,22	16,21	75,12	15,54	78,12	17,42
2040.-2042.	78,12	17,42	77,95	17,31	76,92	16,66	79,72	18,47
2050.-2052.	79,72	18,47	-	-	-	-	-	-
2060.-2062.	81,36	19,56	-	-	-	-	-	-
Žene								
2020.-2022.	80,88	18,46	81,02	18,56	79,88	17,74	82,23	19,45
2030.-2032.	82,23	19,45	82,36	19,55	81,30	18,76	83,48	20,39
2040.-2042.	83,48	20,39	83,72	20,57	82,61	19,74	84,63	21,27
2050.-2052.	84,63	21,27	-	-	-	-	-	-
2060.-2062.	85,80	22,18	-	-	-	-	-	-

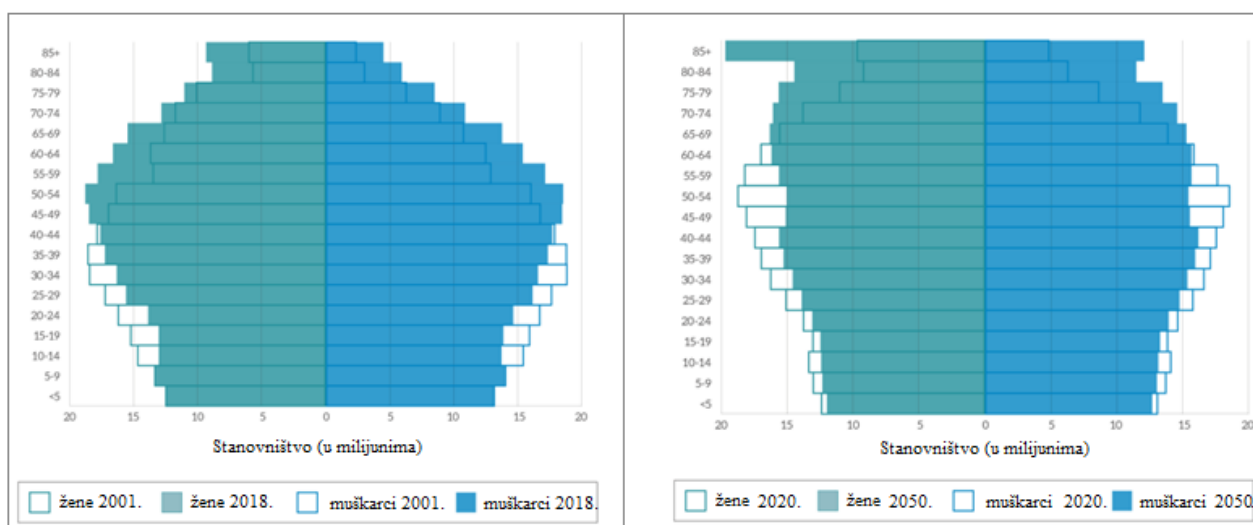
Izvor: izrada autorice, prema Grizelj, Akrap i Republički zavod za statistiku (2011.), *Projekcije stanovništva Republike Hrvatske od 2010. do 2061.*, Zagreb: Državni zavod za statistiku, str. 26.

Predviđanja iz tablice ukazuju na daljnji rast očekivanog trajanja života pri rođenju, koje će u 2062. godini za muškarce iznositi 81,3 godina starosti, a za žene 85,8 godina. Kada se razmotri očekivano trajanje života osoba koje su napunile 65 godina, i za njihovo očekivano trajanje života predviđa se stalno povećanje. Primjerice, žene koje su u trenutku pisanja ovog rada (u

2022. godini) navršile 65 godina, predviđa se da će živjeti u prosjeku još 18,46 godina. Međutim, ženama koje u razdoblju između 2060. i 2062. godine navršu 65 godina starosti, očekivani životni vijek povećati će se za 22,18 godina, dakle 3,7 godina dulje. Izuzev toga, Jadranska Hrvatska prema predviđanjima ima najduže očekivano trajanje života i za muškarce i za žene, slijedi ju Sjeverozapadna Hrvatska, dok je posljednja Panonska Hrvatska.

Sličan scenarij očekuje i druge zemlje Europske unije. Naime, dobno-spolna piramida stanovništva Europske unije prikazuje značajne pomake u dobnim granicama između 2001. i 2018. godine, koje će se dodatno izmijeniti do 2050. godine, prema sadašnjim predviđanjima (Slika 7). U razdoblju između 2001. i 2018. godine došlo je do velikih pomaka u dobnoj strukturi stanovništva između 10 i 39 godina starosti, podjednako i kod žena i kod muškaraca. Veličina ovih dobnih skupina smanjila se, a istodobno je došlo do povećanja broja ljudi iznad 40 godina starosti, poglavito u dobnoj skupini između 55 i 59 godina. Slijedom dosadašnjih kretanja, Istraživački centar Europskog parlamenta (European Parliamentary Research Service, 2020.) napravio je projekcije kretanja dobno-spolne piramide do 2050. godine.

Slika 7. Dobno-spolna piramida stanovništva EU u 2001. i 2018. (lijevo) i predviđanja za 2050. godinu (desno)

Izvor: European Parliamentary Research Service (2020.), *Demographic outlook for the European Union 2020.*, EPRS, str. 4. i 5.

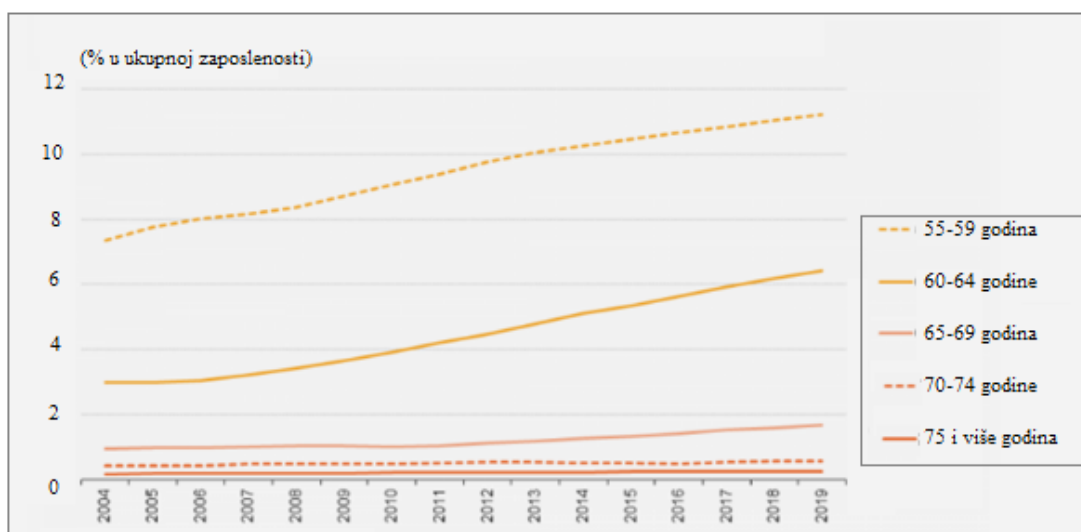
Kako je vidljivo iz Slike 7 (desno), doći će do značajnih pomaka u svim dobnim skupinama. U većoj ili manjoj mjeri smanjiti će se udio populacije od 0 do 64 godine, a istodobno će rasti udio populacije iznad 65 godina. S tim da se najveće promjene očekuju u segmentu žena iznad 85 godina. European Parliamentary Research Service (2020.) navodi i kako će se do 2030. godine udio osoba od 65 i više godina u ukupnom stanovništvu EU povećati za 38,7%, a do

2050. ovaj će udio iznositi čak 49,9%. Ovo ujedno znači i kako će do 2050., na jednog umirovljenika dolaziti samo po dvije osobe iz radnog kontingenta (15-64 godine starosti).

4.2.2. Zaposlenost starije populacije u zemljama Europske unije

Ranije se smatralo kako bi sve osobe koje su ostvarile pravo na mirovinu ne bi trebale ostajati na tržištu rada već osloboditi radna mjesta za zapošljavanje mlađih ljudi. Međutim, u novije vrijeme, svjesne problematike koje sa sobom nose demografski trendovi, sve veći broj zemalja potiče stariju populaciju da što dulje ostanu na tržištu rada. Ovaj trend zagovaranja duljeg ostanka na tržištu rada započeo je 2006. godine kada je Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) obavila svoju publikaciju pod nazivom "Live longer, work longer". Temeljni cilj ovakvog pristupa je rasteretiti mirovinske sustave zemalja i ostvariti što veći priljev prihoda iz doprinosa za osiguranje (Ostrovidov Jakšić i Jakšić, 2019.).

Slika 8. Udio starijih osoba u ukupnoj zaposlenosti u zemljama Europske unije, prema dobnim skupinama, između 2004.i 2019.godine

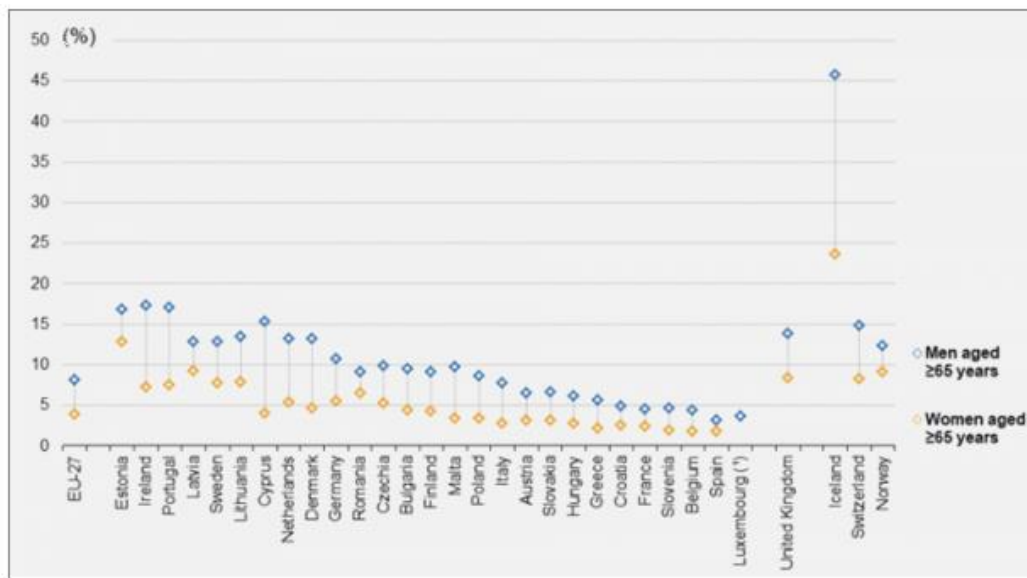
Izvor: Eurostat (2020.), Ageing Europe - statistics on working and moving into retirement, preuzeto 27. travnja 2022. s https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Ageing_Europe_-_statistic_s_on_working_and_moving_into_retirement#Employment_patterns_among_older_people

Udio starije populacije u ukupnoj zaposlenosti u zemljama Europske unije porastao je između 2004. i 2019. godine (Slika 8). Najveći porast zabilježen je kod osoba između 55 i 64 godine starosti. Dobna skupina između 65 i 69 godina također je zabilježila nizak porast, dok kod osoba od 70 i više godina nije došlo do značajnijih odstupanja (Eurostat, 2020.).

Slika 9 prikazuje stope zaposlenosti za osobe u dobi od 65 godina ili više. U svih 27 zemalja EU, 8,1 % muškaraca ove dobne skupine bilo je zaposleno u 2019. godini, što je dvostruko više

od odgovarajućeg udjela zabilježenog među starijim ženama (3,9 %). U svih državama članicama zabilježena je veća stopa zaposlenosti muškaraca od 65 i više godina, nego žena u istoj dobi. Općenito, najveća stopa zaposlenosti stanovništva u iznad 65 godina starosti je u Irskoj, a Hrvatska se nalazi pri samom dnu ljestvice, zajedno s Grčkom, Francuskom, Slovenijom, Belgijom, Španjolskom i Luksemburgom.

Slika 9. Stopa zaposlenosti osoba iznad 65 godina starosti u EU za 2019. godinu

Izvor: Eurostat (2020.), Ageing Europe - statistics on working and moving into retirement, preuzeto 27. travnja 2022. s https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Ageing_Europe_-_statistics_on_working_and_moving_into_retirement#Employment_patterns_among_older_people

Kao temeljne zapreke duljeg ostanka na tržištu rada u Hrvatskoj, Ostrovidov Jakšić i Jakšić (2019.) ističu nedovoljan rad institucija na podizanju svijesti o potrebi produljenja radnog vijeka, činjenicu da osobe koje i odluče ostati na tržištu rada, dugo vremena imaju problema s pronalaskom posla, a obeshrabrujuća je i činjenica kako tek 35% Hrvata smatra da bi ljudi trebali nastaviti raditi i nakon što su navršili 65 godina i ostvarili pravo na mirovinu.

Ukoliko se u budućnosti ne uvedu drastične promjene u način funkcioniranja brojnih mirovinskih sustava diljem svijeta te ukoliko se stopa zaposlenosti starije populacije ne poveća, kako stanovništvo stari, broj korisnika javnih mirovinskih programa će se povećavati, a istovremeno će doći do smanjenja broja obveznika doprinosa, što će rezultirati deficitima ako se parametri ne prilagode. Zapravo, predviđa se da će sami demografski učinci povećati izdatke za mirovine za prosječno 7,6% BDP-a u europodručju u do 2060. godine (Nerlich i Schroth, 2018.).

4.3. Učinci starenja na adekvatnost mirovina u Republici Hrvatskoj

Značajna ovisnost mirovinskog sustava o sredstvima iz državnog proračuna u budućnosti će se, pod nadolazećim reformama smanjiti. Međutim, ovo ujedno znači i kako će doći do značajnog smanjenja relativne visine mirovinskih primanja. Takva situacija dovesti će do socijalnih izazova zbog čega će kreatori politika biti prisiljeni usredotočiti se na primjerenost mirovina koju je moguće ostvariti kroz zaštitu starijih osoba od siromaštva, ponovno razmatranje razdoblja korištenja mirovine i održavanje dohotka (The World Bank, 2019.).

Adekvatnost, odnosno primjerenost mirovina podrazumijeva osiguranje mirovine u visini koja je dostatna za održavanje dostojanstvenog življenja starijih ljudi. Međutim, adekvatnost mirovina izravno je povezana s održivošću mirovinskog sustava, jer osiguravanje adekvatne mirovine ujedno znači podizanje njezinog prosječnog iznosa, što u konačnici rezultira dodatnim fiskalnim opterećenjem na mirovinski sustav (Ekonomski institut Zagreb, 2011.). Osiguranje adekvatnih mirovina u Hrvatskoj veliki je izazov obzirom da mirovinske isplate uvelike ovise o sredstvima iz državnog proračuna, a svako povećanje mirovina stvorilo bi dodatne potrebe za proračunskim sredstvima.

4.4. Diskusija i očekivanja budućih kretanja

U ovom dijelu rada, nakon provedene analize utjecaja starenja stanovništva na održivost mirovinskog sustava, odgovara se na istraživačka pitanja postavljena u uvodu.

Prvo istraživačko pitanje zahtijevalo je da se ispita odnos broja osiguranika i korisnika mirovina u hrvatskom mirovinskom sustavu. Provedenom analizom ustanovljeno se kako se ovaj odnos iz godine u godinu pogoršava. U 1990. godini ovaj odnos iznosio je 3:1, a do 2019. godine smanjio se i iznosio 1,25:1, što znači da 1,25 osiguranika radi za mirovinu jednog umirovljenika. Ovo je ujedno i prvi dokaz kako mirovinski sustav, ovakav kakav je danas, dugoročno nije održiv i potrebno je donošenje hitne reforme.

Drugo istraživačko pitanje usmjereno je na analizu iz koje se treba utvrditi povećava li se prosječna duljina korištenja prava na mirovinu sukladno produljenju životnog vijeka ljudi. Usporedbom podataka o duljini korištenja prava na mirovinu iz 2014., 2018. i 2022. godine ustanovljeno je kako produljenje životnog vijeka rezultira dužim korištenjem prava na mirovinu. Ovo se najviše događa u području starosnih mirovina, jer ova vrsta ujedno ima i najveći broj korisnika, a do najmanjih promjena došlo je kod modela invalidskih mirovina.

Duljina korištenja starosnih mirovina povećala se za čak 2 godine i 10 mjeseci u osmogodišnjem razdoblju, od 2014. do 22. godine.

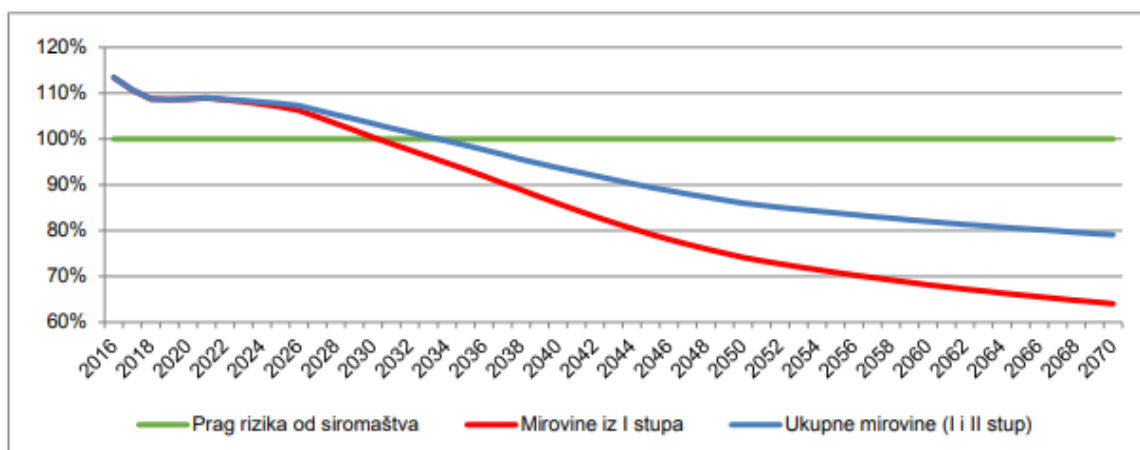
Treće istraživačko pitanje glasi: "Koliki udio mirovina i mirovinskih primanja se isplaćuje iz doprinosa za mirovinsko osiguranje, a koliki udio se nadoknađuje iz proračunskih sredstava?". Omjer udjela proračunskih sredstava u odnosu na sredstva iz doprinosa za mirovinsko osiguranje tijekom posljednjih dva desetljeća gotovo se izjednačio. Naime, u 2003. godini doprinosi za mirovinsko osiguranje u ukupnim mirovinskim isplatama sudjelovali su sa 69%, a ostatak od 31% namirivao se iz državnog proračuna, da bi u 2019. došlo do povećanja udjela proračunskih sredstava u mirovinskim isplatama za 12,89%.

Posljednje istraživačko pitanje usmjereno je na predviđanja budućih demografskih trendova po pitanju starenja stanovništva. Projekcije za Republiku Hrvatsku izrađene su do 2062. godine, a pokazuju kako će se očekivani životni vijek muškaraca pri rođenju povećati za 6,8 godina, a kod žena za 4,92 godine, dok će produljenje životnog vijeka kod muškaraca u dobi od 65 godina porasti za 4,36 godina u 2062. u odnosu na 2020. godinu. Kod žena će ovo povećanje iznositi 3,72 godine. Općenito, žene u prosjeku žive 7 godina dulje od muškaraca, i u strukturi stanovništva iznad 85 godina prevladavaju žene, a prema projekcijama Istraživačkog centra Europskog parlamenta, njihov udio u ukupnom stanovništvu Europske unije do 2050. godine biti će veći od udjela djece od 0 do 7 godina.

Evidentno je kako svi navedeni pokazatelji ukazuju na neizvjesnu budućnost većine mirovinskih sustava u svijetu, a naročito onih u zemljama u razvoju. Buduće projekcije o daljnjem razvoju negativnih demografskih trendova (poglavito starenja stanovništva) navode na zaključak kako će biti potrebno uložiti velike napore u kreiranje mnogobrojnih strateških planova i izmjenu postojeće regulative kako bi se smanjilo opterećenje mirovinskog sustava na državni proračun i istodobno, osigurale adekvatne mirovine umirovljenicima.

Svjetska banka napravila je analizu trenutnog stanja hrvatskog mirovinskog sustava na temelju kojeg su napravljena predviđanja budućih kretanja (The World Bank (2019.)), a rezultati su zabrinjavajući. Primjerice, prosječne hrvatske mirovine već u 2035. godini u potpunosti će pasti ispod praga rizika od siromaštva, a do 2070. godine prosječna hrvatska mirovina biti će za 80% niža od iznosa mirovina koji predstavlja prag rizika od siromaštva (Slika 10). Valja napomenuti kako su u predviđanjima financijski iznosi praga rizika od siromaštva rasli po jednakoj stopi kao i predviđanja rasta BDP-a po stanovniku.

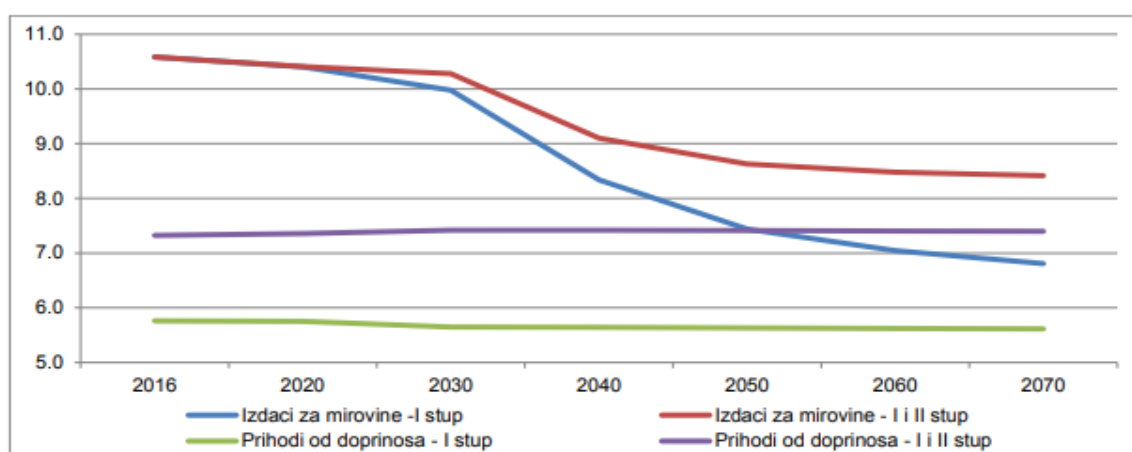
Slika 10. Predviđanja omjera prosječne hrvatske mirovine i praga rizika od siromaštva za jednočlano kućanstvo u razdoblju između 2016. i 2070. godine

Izvor: The World Bank (2019.), *Analitička podloga za Nacionalnu razvojnu strategiju Republike Hrvatske do 2030.: Primjerenost mirovina u Hrvatskoj*. TWB, str. 20.

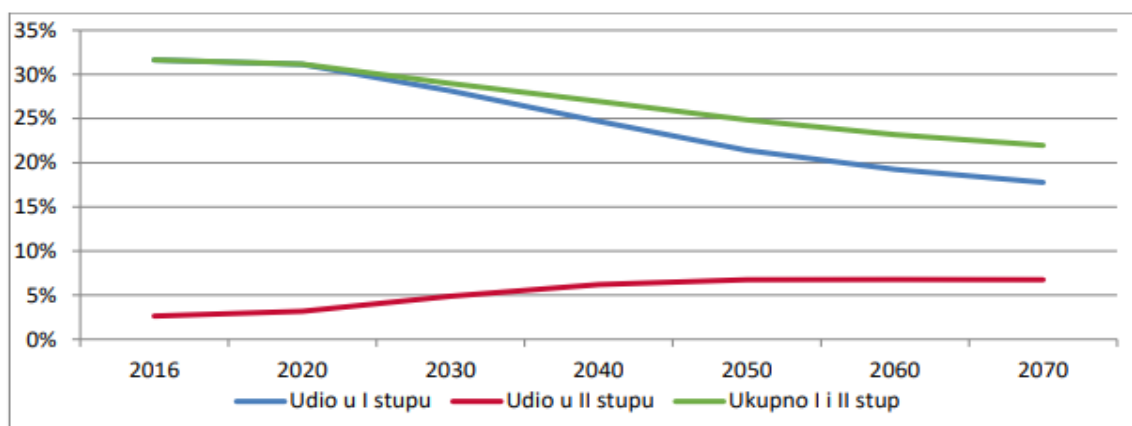
Međutim, nisu sve projekcije zasnovane na postojećem stanju u hrvatskom mirovinskom sustavu u potpunosti loše. Predviđanja kažu kako bi do 2070. trebalo doći do znatnog smanjenja izdataka za mirovine, koji bi se s 10,6% udjela u BDP-u u 2019. godini, do 2070. godine trebali smanjiti na 6,8% udjela BDP-a (Slika 11). Razlog su promjene u drugom mirovinskom stupu koji bi u 2030. godini trebao ući u fazu zrelosti i iz njega bi se trebale isplaćivati mirovine novih umirovljenika, a iz prvog stupa vršile bi se samo isplate osnovnih mirovina prema mirovinskoj formuli koja je trenutno na snazi (The World Bank, 2019.).

Slika 11. Predviđanja budućih prihoda od doprinosa i izdataka za mirovine u razdoblju između 2016. i 2070. godine

Izvor: The World Bank (2019.), *Analitička podloga za Nacionalnu razvojnu strategiju Republike Hrvatske do 2030.: Primjerenost mirovina u Hrvatskoj*. TWB, str. 14.

Slika 12. Odnos prosječne bruto plaće i prosječne bruto mirovine u razdoblju između 2016. i 2070. godine

Izvor: The World Bank (2019.), *Analitička podloga za Nacionalnu razvojnu strategiju Republike Hrvatske do 2030.: Primjerenost mirovina u Hrvatskoj*. TWB, str.18.

Do smanjenja javnih mirovinskih izdataka doći će i zbog smanjenja relativne visine mirovine koja bi se do 2070. godine trebala progresivno smanjivati u odnosu na prosječnu hrvatsku plaću za koju se predviđa da će rasti pod utjecajem budućih povoljnih uvjeta na tržištu rada (Slika 12). Prema predviđanjima, u 2070., prosječna mirovina iznosila bi 22% iznosa prosječne bruto plaće (The World Bank, 2019.).

Kada se govori o različitim projekcijama i učincima mirovinskih reformi, neizostavno je spomenuti i doktorsku disertaciju autorice Pavković (2021.) koja je provela analizu ekonomskih učinaka različitih predloženih reformi. Za potrebe ovog rada pozornost se stavlja na tri značajne analize. Rezultati ispitivanja utjecaja ukidanja prvog mirovinskog stupa i potpunog prelaska na drugi stup ukazali su na izniman rast javnog duga, ali i porasta jaza između mirovinskih izdataka i doprinosa, s tim da bi porast javnog duga bio potaknut isključivo demografskim promjenama. Ukoliko bi se pak u potpunosti prešlo na prvi stup na način da se u njemu povećaju, a istodobno u drugom stupu smanje doprinosi, u 2040. godini započele bi pozitivne implikacije reforme na održivost mirovinskog sustava jer bi tada deficit HZMO bio pokriven, a 2100. godine počeo bi se bilježiti suficit. Autorica je također analizirala što bi se dogodilo kada bi se smanjili doprinosi u prvom i drugom stupu mirovinskog osiguranja. U tom slučaju porasla bi osobna potrošnja građana, opadale bi kamatne stope i došlo bi do porasta plaća što posljedično može pozitivno djelovati na održivost sustava.

4.5. Ograničenja rada

Obzirom da je riječ o sekundarnom istraživanju, za potrebe izrade rada autorica je ograničena na dostupnu stručnu i znanstvenu literaturu i baze podataka različitih institucija. Međutim, važno je naglasiti kako znanstvena i stručna literatura još uvijek nije dovoljno pozornosti usmjerila na problematiku održivosti hrvatskog mirovinskog sustava pod utjecajem starenja stanovništva zbog čega su prilikom izrade rada većinom korištene publikacije i baze podataka institucija koje provode demografska mjerenja i analize.

Drugo ograničenje postoji u dijelu rada koji se bavi analizom zaposlenosti u Republici Hrvatskoj. Naime, podaci Državnog zavoda za statistiku, prema kojima je analiza provedena, sadrže podatke o zaposlenim osobama koje su registrirane u Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje, a podatke o nezaposlenosti dobiva od Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (HZZ). Međutim, ove informacije ne mogu se uzeti kao u potpunosti relevantne obzirom na postojanje sive zone, odnosno velikog udjela osoba koje rade bez prijave, a na HZZ-u se vode kao nezaposlene, isto tako, pretpostavka je i kako postoji visok udio onih koji su nezaposleni ali kao takvi nigdje nisu registrirani. Sama činjenica da postoji sivo tržište rada govori o uskraćenju potencijalnih mirovinskih doprinosa s jedne strane i o utaji poreza s druge strane, fiskalnog nameta koji puni državni proračun iz kojeg se, kako je istaknuto ranije, namiruje veliki udio mirovinskih isplata.

5. ZAKLJUČAK

Kao i u brojnim drugim zemljama Europe i svijeta, Hrvatska se od već od svog osamostaljenja bori s negativnim demografskim trendovima koji predstavljaju velike izazove kreatorima nacionalnih politika.

Hrvatsku demografsku sliku obilježavaju tri trenda koja iz godine u godinu sve više jačaju, a koji uključuju prirodnu depopulaciju, negativan migracijski saldo i starenje stanovništva. Ovi trendovi imaju snažan utjecaj na sve dimenzije socijalnog osiguranja, a posebno su izraženi kod svog utjecaja na mirovinski sustav. Naime, sve manji broj živorođenih ujedno znači da će u sljedećim generacijama doći do značajnog pada u priljevu mladog stanovništva u radni kontingent, a s druge strane, iz Hrvatske iz godine u godinu iseljava sve veća količina radno sposobnog stanovništva u potrazi za poslom i boljim životnim uvjetima. Slijedom toga, dolazi do sve većeg smanjenja udjela osoba u dobi između 15 i 64 godine (radno sposobnoj dobi) u ukupnom stanovništvu. Istovremeno, pod utjecajem produljenja životnog vijeka ljudi, hrvatsko stanovništvo postaje sve starije, a duljina korištenja prava na mirovinu konstantno raste što stavlja sve veći teret na mirovinski sustav.

Opstanak mirovinskog sustava koji je opterećen navedenim čimbenicima, ponajviše ovisi o razvoju kvalitetne strategije i provedbe mirovinske reforme. Od svog osamostaljenja do danas, Hrvatska je prošla nekoliko reformi, od kojih je najznačajnija ona iz 1999. godine unutar koje su uz prvi stup temeljen na međugeneracijskoj solidarnosti, uspostavljeni i drugi, obvezni mirovinski stup te treći, dobrovoljni, zasnovan na kapitaliziranoj štednji. Osim ovih drastičnih promjena, nekoliko puta su rađene i izmjene i dopune regulatornog okvira povezanog s mirovinskim sustavom i doprinosima. Unatoč provedenim reformama, mirovinski sustav postaje sve više ovisan o proračunskim sredstvima. Analiza provedena u radu otkrila je kako je u razdoblju od nešto manje od dva desetljeća (2003.-2019.) došlo do velikih promjena po pitanju financiranja mirovinskih isplata. U 2003. godini iz doprinosa za mirovinsko osiguranje namirivalo se 69% mirovinskih isplata, a ostatak od 31% išao je na teret proračunskih sredstava. Međutim, u 2019. godini, doprinosi su uspjeli pokriti tek 55,8% mirovina, a iz proračuna je isplaćeno preostalih 44,2%. Početkom pandemije Covid-a 19, davanja iz državnog proračuna drastično su se povećala. Osim povećanja sredstava za mirovinske isplate, iz državnog proračuna se već dvije godine isplaćuju naknade za očuvanje radnih mjesta u djelatnostima koje su najviše pogođene pandemijom. Upravo Covid - 19 nagao je brojne zemlje svijeta da još jednom dovedu u pitanje svoje postojeće mirovinske sustave i da razmisle o uvođenju promjena.

Među njima je i Hrvatska koja planira provedbu nove mirovinske reforme u 2023. godini. Međutim, još uvijek ne postoji jasna predodžba kakve sve promjene ona sa sobom donosi.

Da bi se analizirao način na koji starenje stanovništva utječe na mirovinski sustav, napravljeno je nekoliko analiza. U prvom redu istraženo je kretanje odnosa broj osiguranika i broja korisnika mirovina u tridesetogodišnjem razdoblju. Rezultati su poražavajući. Naime, u 2021. godini, za isplatu mirovine jednog umirovljenika radilo je 1,25 osiguranika. Ovo je ujedno i prvi dokaz da Hrvatska treba hitne izmjene u funkcioniranju trenutnog mirovinskog modela. Drugi dokaz pronađen je u činjenici da hrvatsko stanovništvo stari i samim tim povećava se pritisak na mirovinski sustav na način da se iz godine u godinu povećava broj korisnika mirovina, koji žive sve dulje i, posljedično, dulje koriste prava na mirovinu. Provođenjem daljnje analize ustanovljeno je kako doprinosi nisu ni približno dovoljni za isplatu mirovina i kako se sve veći udio mirovinskih isplata namiruje iz proračunskih sredstava. Sve su to jasni pokazatelji potrebe za promjenama. No, ipak, projekcije budućih kretanja pokazuju kako bi trenutni sustav (bez izmjena) u budućnosti mogao funkcionirati obzirom da će 2035. godine doći do ulaska drugog mirovinskog stupa u fazu zrelosti, što znači da će se iz njega vršiti isplate većeg udjela mirovina, a prvi stup će isplaćivati samo mirovine novim korisnicima. Ova su predviđanja utemeljena i na prethodnom iskustvu koje je pokazalo kako su minimalne plaće u Hrvatskoj od 2012. godine do danas stalno rasle. Istodobno, mirovine su podignute za samo 300 kuna. Stabilno tržište rada, podizanje prosječne bruto plaće i sudjelovanje drugog mirovinskog stupa u mirovinskim isplatama stoga bi trebalo rasteretiti mirovinski sustav. Isto tako, važno je napomenuti i politiku zagovaranja produljenja radnog vijeka ljudi. Ponukani demografskim starenjem kao glavni problemom u brojnim državama, predstavnici OECD-a su 2006. pokrenuli inicijativu "Live longer, work longer" čiji je primarni cilj potaknuti osobe od 65 i više godina starosti na ostanak na tržištu rada. Ovo mnogi vide kao jedino rješenje za budućnost. Obzirom da predviđanja ističu kako će se u sljedećih 50 godina staro stanovništvo (70 i više godina) udvostručiti u odnosu na mlado stanovništvo (0-14) i kako će odnos osiguranika i umirovljenika biti 2:1, poticanje rada u kasnom životnom razdoblju moglo bi umjesto opcija, postati obveza u brojnim zemljama svijeta.

Premda projekcije daju jasne pokazatelje budućih kretanja temeljene na povijesnim podacima, one ipak nisu u stanju predvidjeti slučajeve poput Covid-a 19 i slične ugroze koje, osim razornih učinaka na ljudske živote, ostavljaju snažan pečat i na stabilnost gospodarstava diljem svijeta.

Za razliku od dostupnih znanstvenih izvora koji su se bavili istraživanjem utjecaja demografskog starenja na mirovinski sustav Hrvatske, u ovom istraživanju ponuđen je dublji pregled u demografska kretanja i cjelokupnu demografsku sliku Hrvatske. Osim toga, napravljena je i analiza stope zaposlenosti osoba od 65 i više godina starosti na području Hrvatske i Europske unije kako bi se dobio što konkretniji uvid u stanje i mogućnosti koje proizlaze iz produljenja radnog vijeka ljudi, čemu se nacionalne politike u budućnosti sve više težiti. Prijedlog za buduća istraživanja je da se uz sve navedene elemente istraže i mogući pravci kretanja i promjena koje bi mirovinske reforme trebale sadržavati, a koje će istodobno smanjiti opterećenje na izdvajanja za doprinose i povećati adekvatnost hrvatskih mirovina.

Popis literature

1. Bejaković, P. (2019.), Croatian pension system and challenges of pension policy. u: Petak. Zdravko i Kotarski. Kristijan (ur.).*The Croatian Pension System and Challenges of Pension Policy: Policy-Making at the European Periphery : the case of Croatia* (str. 229-245.). Cham: Palgrave
2. Construction Portal (2022.), The mechanical movement of the population - what is this concept and how is it characterized? Relative indicators of the mechanical movement of the population The coefficient of the mechanical movement of the population formula, preuzeto 22. travnja 2022. s <https://spbttp.ru/en/mehanicheskoe-dvizhenie-naseleniya---eto-chto-za-ponyatie-i-chem-ono/>
3. Družić, I., Čavrak, V., Barić, V., Grahovac, P., Gelo, T., Karaman Aksentijević N., Mrnjavac, Ž., Obadić, A., Pašalić, Ž., Smolić, Š., Šimurina, J. i Tica, J. (2011.).*Gospodarstvo Hrvatske*. Zagreb: Politička kultura
4. Dokić, M. (2014.), Maltusova teorija o stanovništvu kao osnov za kritiku intervencionističke države. *Stanovništvo* 1/2014., 1-16.
5. Državni zavod za statistiku (2002.), *Aktivno stanovništvo u Republici Hrvatskoj u 2001.*, preuzeto 23. travnja 2022. s <https://web.dzs.hr/arhiva.htm>
6. Državni zavod za statistiku (2008.a), *Procjena stanovništva Republike Hrvatske u 2007.*, preuzeto 23. travnja 2022. s <https://web.dzs.hr/arhiva.htm>
7. Državni zavod za statistiku (2008.b), *Aktivno stanovništvo u Republici Hrvatskoj u 2017.*, preuzeto 23. travnja 2022. s <https://web.dzs.hr/arhiva.htm>
8. Državni zavod za statistiku (2014.a), *Procjena stanovništva Republike Hrvatske u 2013.*, preuzeto 23. travnja 2022. s <https://web.dzs.hr/arhiva.htm>
9. Državni zavod za statistiku (2014.b), *Aktivno stanovništvo u Republici Hrvatskoj u 2013.*, preuzeto 23. travnja 2022. s <https://web.dzs.hr/arhiva.htm>
10. Državni zavod za statistiku (2020.a), *Procjena stanovništva Republike Hrvatske u 2019.*, preuzeto 22. travnja 2022. s https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/07-01-03_01_2020.htm

11. Državni zavod za statistiku (2020.b), *Aktivno stanovništvo u Republici Hrvatskoj u 2019. Prosjek godine*, preuzeto 23. travnja 2022. s <https://web.dzs.hr/arhiva.htm>
12. Državni zavod za statistiku (2020.c), *Zaposleni prema djelatnostima u prosincu 2019.*, preuzeto 25.travanj 2022. s <https://web.dzs.hr/arhiva.htm>
13. Državni zavod za statistiku (2021.a), *Migracije stanovništva Republike Hrvatske u 2020.*, preuzeto 23. travanj 2022. s <https://podaci.dzs.hr/2021/hr/9939>
14. Državni zavod za statistiku (2021.b), *Popis 2021*, preuzeto 18. travnja 2022. s <https://popis2021.hr/>
15. Državni zavod za statistiku (2021.c), *Zaposleni prema djelatnostima u prosincu 2020.*, preuzeto 25.travanj 2022. s <https://web.dzs.hr/arhiva.htm>
16. Državni zavod za statistiku (2001.), *Popis stanovništva 2001.*, pristupljeno 22. travnja 2022. s <https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2001/census.htm>
17. Državni zavod za statistiku (2011.), *Popis stanovništva. kućanstava i stanova 2011.. Prvi rezultati po naseljima.* Zagreb: DZS, preuzeto 16. travnja 2022. s http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2011/SI-1441.pdf
18. Državni zavod za statistiku (2015.), *Zaposleni prema djelatnostima u prosincu 2014.*, preuzeto 25.travanj 2022. s <https://web.dzs.hr/arhiva.htm>
19. Državni zavod za statistiku (2016.), *Zaposleni prema djelatnostima u prosincu 2015.*, preuzeto 25.travanj 2022. s <https://web.dzs.hr/arhiva.htm>
20. Državni zavod za statistiku (2017.), *Zaposleni prema djelatnostima u prosincu 2016.*, preuzeto 25.travanj 2022. s <https://web.dzs.hr/arhiva.htm>
21. Državni zavod za statistiku (2018.), *Zaposleni prema djelatnostima u prosincu 2017.*, preuzeto 25.travanj 2022. s <https://web.dzs.hr/arhiva.htm>
22. Državni zavod za statistiku (2019.), *Zaposleni prema djelatnostima u prosincu 2018.*, preuzeto 25.travanj 2022. s <https://web.dzs.hr/arhiva.htm>
23. Ekonomski institut Zagreb (2018.), *Društveno-ekonomski razvoj RH u razdoblju 2013.-2017.: stanje, trendovi, izazovi i prilike za prostorni razvoj.* Zagreb: EIZ

24. Ekonomski institut Zagreb (2011.), *Izazovi i mogućnosti za ostvarenje primjerenih starosnih mirovina u Hrvatskoj*. Zagreb: EIZ
25. European Parliamentary Research Service (2020.), *Demographic outlook for the European Union 2020.*, EPRS, preuzeto 27. travanj 2022. s [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/646181/EPRS_STU\(2020\)646181_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/646181/EPRS_STU(2020)646181_EN.pdf)
26. Eurostat (2020.), *Ageing Europe - statistics on working and moving into retirement*, preuzeto 27. travnja 2022. s https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Ageing_Europe_statistics_on_working_and_moving_into_retirement#Employment_patterns_among_older_people
27. Eurostat (2021.), *Key figures on Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, preuzeto 27. travanj 2022. s <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/13394938/KS-EI-21-001-EN-N.pdf/ad9053c2-debd-68c0-2167-f2646efeaec1?t=1631193666402>
28. Gelo, J., Akrap, A., Čipin, I. (2005.), *Temeljne značajke demografskog razvoja Hrvatske (Bilanca 20. stoljeća)*, Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti
29. Grizelj, M., Akrap, A. i Republički zavod za statistiku (2011.), *Projekcije stanovništva Republike Hrvatske od 2010. do 2061.*, Zagreb: Državni zavod za statistiku
30. HANFA (2021.), *30 godina samostalnosti Mirovinska reforma – najveća reforma*, preuzeto 12. travnja 2022. s <https://www.hanfa.hr/media/6209/prezentacija-hanfa-mf-2021.pdf>
31. HANFA (2022.), *Registri*, preuzeto 9. travnja 2022. s <https://www.hanfa.hr/drugi-i-treci-mirovinski-stup-i-isplata-mirovina/registri/>
32. Holzmann, R., Palmer, E. i Robalino, D. (2012.). *Nonfinancial Defined Contribution Pension Schemes in a Changing Pension World: Volume 1. - Progress, Lessons, and Implementation*. Washington, DC: World Bank
33. Holzman, R. (2012.), *Global Pension Systems and Their Reform: Worldwide Drivers, Trends, and Challenges*. Discussion Paper. 6800. RH Institute for Economic Policy

Analysis, University of Malaya, IZA, CESifo and World Bank, preuzeto 10.travnja 2022. s <https://ftp.iza.org/dp6800.pdf>

34. Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (n.d.), Mirovinski sustav. HANFA. Zareb. preuzeto 7. travnja 2022. s <https://www.hgk.hr/documents/hanfamirovinski57877d5bcf60d.pdf>
35. Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (2019.), Mirovinski sustav; Obvezni mirovinski fondovi - 100 milijardi kuna mirovinske štednje građana, preuzeto 7. travnja 2022. s https://www.hanfa.hr/media/3270/omf-100-mlrd-kuna_pregled_mir_-sustava.pdf
36. Hrvatska gospodarska komora (2020.), *Hrvatsko gospodarstvo 2020. godine*. Zagreb: Odjel za strateški razvoj i analize
37. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (2016.), *Izvješće o financijskom poslovanju hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje za 2016. godinu*, Zagreb: HZMO, preuzeto 24. travnja 2022. s <https://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/kategorije/Dokumenti/izvjesca-o-financijskom-poslovanju/Izvjesce-o-financijskom-poslovanju-za-2016.pdf?vel=722358>
38. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (2017.), *Izvješće o financijskom poslovanju hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje za 2017. godinu*, Zagreb: HZMO, preuzeto 24. travnja 2022. s <https://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/kategorije/Dokumenti/izvjesca-o-financijskom-poslovanju/Izvjesce-o-financijskom-poslovanju-za-2017.pdf?vel=708313>
39. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (2019.), *Izvješće o financijskom poslovanju hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje za 2019. godinu*, Zagreb: HZMO, preuzeto 24. travnja 2022. s <https://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/kategorije/Dokumenti/izvjesca-o-financijskom-poslovanju/Izvjesce-o-financijskom-poslovanju-za-2017.pdf?vel=708313>
40. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (2020.a), *Izvješće o financijskom poslovanju hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje za 2020. godinu*, Zagreb: HZMO, preuzeto 24. travnja 2022. s <https://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/Upravno->

vijece/UV_2021/5-sjednica-UV-08-06-2021/3-Izvjescje-o-financijskom-poslovanju-za-2020.pdf?vel=1901668

41. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (2020.b). *Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje*. 12/2020. HZMO. Zagreb. preuzeto 7. travnja 2022. s <https://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/statistika/statisticke-informacije/2020/12/Statisticke-informacije-HZMO-a-12-2020-sijecanj-2021.pdf>
42. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (2014.), *Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje godina XII., broj 3/2014.*, preuzeto 25. travnja 2022. s https://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/statistika/statisticke-informacije/2014/3/Statisticke_informacijeHZMOa_3_2014_listopad2014.pdf
43. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (2018.), *Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje godina XVI., broj 5/2018.*, preuzeto 25. travnja 2022. s https://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/statistika/statisticke-informacije/2018/5/Statisticke_informacijeHZMOa_5_2018_prosinac2018.pdf
44. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (2021.), *Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje*. 6/2021. HZMO, Zagreb, preuzeto 7. travnja 2022. s <https://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/statistika/statisticke-informacije/2021/6/Statisticke-informacije-HZMO-a-6-2021-srpanj-2021.pdf?vel=14804578>
45. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (2022.), *Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje*. 2/2022., HZMO, Zagreb, preuzeto 7. travnja 2022. s <https://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/statistika/statisticke-informacije/2022/2/Statisticke-informacije-HZMO-a-2-2022-ozujak-2022.pdf?vel=15493237>
46. Hrvatsko geografsko društvo (2022.), *Popis stanovništva 1857.*, preuzeto 15. travnja 2022. s <http://www.geografija.hr teme/popis-stanovnistva-1857-godine/>
47. Hrvatsko geografsko društvo (2004.), *Prirodno kretanje stanovništva Hrvatske*, preuzeto 18. travnja 2022. s <http://www.geografija.hr teme/prirodno-kretanje-stanovnistva-hrvatske/>
48. HZMO (2022a.), *Povijesni pregled*, preuzeto 5. travnja 2022. s <https://www.mirovinsko.hr/hr/povijesni-pregled/38>

49. HZMO (2022b.), Starosna mirovina, preuzeto 8. travnja 2022. s <https://www.mirovinsko.hr/hr/starosna-mirovina/166>
50. Kapitalac (2014.), Tragedija mirovinskog sustava – umirovljenika je više nego zaposlenih građana!, preuzeto 26. travnja 2022. s <https://kapitalac.wordpress.com/2014/05/09/tragedija-mirovinskog-sustava-umirovljenika-je-vise-nego-zaposlenih-gradana/>
51. Lolić Čipčić, M. i Perković Milišić, A. (2021.), Implications of Demographic Trends on The Sustainability of The Pension System in The Republic Of Croatia.u: Filiposki. O., Metodijeski. D. i Zlatović. D. (ur.).*Proceedings of the 5th International Scientific and Professional Conference "The Challenges of Today"* (str. 47-57.). Šibenik: Polytechnic of Šibenik
52. Ministarstvo zdravlja Republike Hrvatske (2012.), *Nacionalna strategija razvoja zdravstva 2012.-2020.*, Zagreb, preuzeto 20. travnja 2022. s <https://zdravlje.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Programi,%20projekti%20i%20strategije/Skracena%20Nacionalna%20strategija%20razvoja%20zdravstva%20-%20HRV%20-%20za%20web.pdf>
53. Mirovina.hr (2021.), Ministar potvrdio: Iduće godine idemo u mirovinsku reformu. stupa na snagu 2023., preuzeto 12. travnja 2022. s <https://www.mirovina.hr/novosti/ministar-potvrdio-iduce-godine-idemo-u-mirovinsku-reformu-stupa-na-snagu-2023/>
54. National Demographic Society (2022.), Demography, preuzeto 15. travnja 2022. s <https://www.nationalgeographic.org/encyclopedia/demography/>
55. Nerlich, C. i Schroth, J. (2018.), The economic impact of population ageing and pension reforms, *ECB Economic Bulletin*, 2, 85-109.
56. Newman, J.P. i Scheer, T. (2018.), The Ban Jelačić Trust for Disabled Soldiers and Their Families: Habsburg Dynastic Loyalty beyond National Boundaries, 1849–51,*Austrian History Yearbook*, 49, 152–165.

57. Obadić, A. i Smolić, Š. (2007.), Analiza radnog kontingenta i ekonomska aktivnost stanovništva Hrvatske, *Ekonomski fakultet Zagreb- serija članaka u nastajanju*, 07-11, 1-15.
58. OECD (2006.). Annex I.1. Differences between Defined-benefit. Points and Notional-accounts. u: OECD (2006.). *Pensions at a Glance 2005: Public Policies across OECD Countries* (str. 71-86.).Paris: OECD Publishing
59. OECD/European Commission (2018.), *Health at a Glance: Europe 2018: State of Health in the EU Cycle*, Paris: OECD Publishing, preuzeto 20. travnja 2022. s https://doi.org/10.1787/health_glance_eur-2018-en
60. Ostrovidov Jakšić, A. i Jakšić, I. (2019.), How to prolong labour market participation in the Republic of Croatia? *Public Sector Economics*, 43(1), 79-108.
61. Pavković, A. (2021.), *Model opće ravnoteže preklapajućih generacija hrvatskoga mirovinskoga sustava*. Doktorski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet
62. Pension Funds Online (2022.), preuzeto 12. travnja 2022. s <https://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/>
63. Puljiz, V. (2007.), Hrvatski mirovinski sustav: korijeni. evolucija i perspektive, *Revija za socijalnu politiku*, 14(2), 163-192.
64. Puljiz, V. (1999.), Pogledi i djelovanje u socijalnoj politici Nikole Škrleca Lomničkog. *Revija za socijalnu politiku*. 6(3), 299-305.
65. Reason Foundation (2021.), How Population Changes Impact Public Pension Funds, preuzeto 23. travnja 2022. s <https://reason.org/commentary/how-population-changes-impact-public-pension-funds/>
66. Rodin, U., Cerovečki, I. i Jezdić, J. (2021.), *Prirodno kretanje u Hrvatskoj u 2020. godini*, Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo
67. Sanchez Serrano, A. i Peltonen, T. (2020.), *Pension schemes in the European Union: challenges and implications from macroeconomic and financial stability perspectives*. Occasional Paper Series No 17. European Systemic Risk Board, preuzeto

12. travnja 2022. s <https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/occasional/esrb.op17~554f755910.en.pdf>
68. Službene interentske stranice Europske unije (2022.), Key Facts and Figures, preuzeto 12. travnja 2022. s https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/key-facts-and-figures/life-eu_hr
69. Središnji državni portal (2022.), Sustav mirovinskog osiguranja, preuzeto 6. travnja 2022. s <https://gov.hr/hr/sustav-mirovinskog-osiguranja/846>
70. Škembar, A. (1998.), *Hrvatska mirovinska reforma: tijek i dvojbe*. Saopćenje na stručnom skupu, preuzeto 10. travnja 2022. s <https://hrcak.srce.hr/file/47150>
71. The Atlantic (2014.), How retirement was invented, preuzeto 3. travnja 2022. s <https://www.theatlantic.com/business/archive/2014/10/how-retirement-was-invented/381802/>
72. The World Bank (2019.), *Analitička podloga za Nacionalnu razvojnu strategiju Republike Hrvatske do 2030.: Primjerenost mirovina u Hrvatskoj*. TWB, preuzeto 2. svibanj 2022. s <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/216731604615439079-0080022020/original/22.Primjerenostmirovina.pdf>
73. Timet, T. (1967.), Mirovinske zaklade novčanih zavoda u Hrvatskoj i Slavoniji do godine 1940., *Gospodarski zbornik*, 405-519.
74. Trading Economics (2022.), preuzeto 12. travnja 2022. s <https://tradingeconomics.com/>
75. Vox.eu (2021.), Rethinking pension systems in Europe for a post-Covid-19 world, preuzeto 11. travnja 2022. s <https://voxeu.org/article/rethinking-pension-systems-europe-post-covid-19-world>
76. Wertheimer-Baletić, A. (1982.), *Demografija: Stanovništvo i ekonomski razvitak*. Zagreb: Informator
77. Zakon o mirovinskom osiguranju, *Narodne Novine* br. 157/13 (2013.)

78. Zakon o mirovinskom osiguranju, *Narodne novine* br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18, 102/19, 84/21 (2021.)
79. Zakon o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji, *Narodne novine* br. 121/17, 98/19, 84/21 (2021.)
80. Zurich Life Assurance (2022.), Defined Benefit versus Defined Contribution, preuzeto 12. travnja 2022. s <https://www.zurich.ie/pensions-retirement/faqs/defined-benefit-versus-defined-contribution>

Popis tablica

Tablica 1. Vrste mirovina i kriteriji odlaska u mirovinu i stjecanja prava na isplatu mirovine..	8
Tablica 2. Pregled korisnika mirovina prema vrstama i svotama mirovina za 2020., 2021. i 2022. godinu.....	9
Tablica 3. Broj institucija uključenih u pružanje usluga dobrovoljnog mirovinskog osiguranja u Republici Hrvatskoj u 2022. godini.....	10
Tablica 4. Glavne karakteristike Bugarske, Hrvatske, Grčke i Rumunjske	13
Tablica 5. Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske (1991.-2020.).....	18
Tablica 6. Očekivano trajanje života pri rođenju u RH za razdoblje 2003.-2020.....	20
Tablica 7. Sastav stanovništva RH prema dobi za 2001., 2011. i 2019. godinu.....	21
Tablica 8. Vanjske migracije stanovništva Republike Hrvatske (2001.-2020.)	22
Tablica 9. Prikaz predradnog, radnog i postradnog kontingenta Hrvatske u 2001., 2007., 2013. i 2019. godini	24
Tablica 10. Kretanje zaposlenosti hrvatskog stanovništva u razdoblju od 2014. do 2020. godine	25
Tablica 11. Broj godina i mjeseci korištenja prava na mirovinu, pregled za 2014., 2018. i 2022. godinu.....	29
Tablica 12. Prikaz prihoda i rashoda mirovinskog sustava od 2015. do 2020. godine	30
Tablica 13. Predviđanja očekivanog trajanja života prema spolu, godinama starosti i hrvatskim regijama, za razdoblje 2020.-2062.....	31

Popis slika

Slika 1. Prikaz funkcioniranja prvog stupa mirovinskog osiguranja.....	7
Slika 2. Model drugog stupa i veličina doprinosa u mirovinskim stupovima Hrvatske, Bugarske, Rumunjske i Grčke	15
Slika 3. Očekivano trajanje života u zemljama EU pri rođenju u 2016. godini.....	19
Slika 4. Kretanja BDP-a u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2000.-2017.	25
Slika 5. Odnos korisnika mirovina i osiguranika u razdoblju 1990.-2021.	28
Slika 6. Udio proračunskih sredstava i sredstava iz doprinosa za mirovinsko osiguranje u ukupnim mirovinskim isplatama, u razdoblju od 2003. do 2013. godine	29
Slika 7. Dobno-spolna piramida stanovništva EU u 2001. i 2018. (lijevo) i predviđanja za 2050. godinu (desno)	32
Slika 8. Udio starijih osoba u ukupnoj zaposlenosti u zemljama Europske unije, prema dobnim skupinama, između 2004.i 2019.godine	33
Slika 9. Stopa zaposlenosti osoba iznad 65 godina starosti u EU za 2019. godinu	34
Slika 11. Predviđanja budućih prihoda od doprinosa i izdataka za mirovine u razdoblju između 2016. i 2070. godine.....	37
Slika 12. Odnos prosječne bruto plaće i prosječne bruto mirovine u razdoblju između 2016. i 2070. godine.....	38

Životopis studenta

KARLA PERIŠA

rođ. 15. rujna 1997.

OBRAZOVANJE I OSPOSOBLJAVANJE

2016. -...	Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Smjer financije
2012. - 2016.	VII. gimnazija Zagreb
2004. - 2012.	Osnova škola Marina Držića

RADNO ISKUSTVO

10.01.2022. - ...	Erste Card Club (<i>rad u sektoru prodaje članstva – AML</i>)
10.05.2021. - 23.07.2021.	Addiko Bank d.d. (<i>rad u call centru</i>)
01.05.2020. - 01.11.2020.	Promeks kompjuter d.o.o. (<i>administrativni poslovi i komunikacija s korisnicima</i>)
2019.	Agencija EX-ALTO(<i>promotorica</i>)

VJEŠTINE I KOMPETENCIJE

- Komunikacijske i prezentacijske vještine stečene kroz održavanje prezentacija i izrađivanje projekata i plakata tijekom fakultetskog obrazovanja.
- Uspješno rješavanje problema, sposobnost vođenja, sudjelovanje u timskom radu, efikasnost, želja za konstantnim educiranjem i usavršavanjem te sposobnost prilagođavanja promjenama.
- Dodatne komunikacijske vještine stečene kroz izravn kontakt i poslovanje klijentima.
- Sposobnost za timski rad stvorena u različitim poslovnim okruženjima.

INFORMATIČKE I RAČUNALNE VJEŠTINE

- korištenje Office paketa
- Certifikat iz Navision sustava stečen prilikom slušanja kolegija
- "Poslovni informacijski sustavi"
- stečene vještine rada u programu Vensim prilikom slušanja kolegija

- "Menadžerske simulacijske igre"
- korištenje interneta i društvenih mreža (*Facebook, Instagram, Youtube, Twitter*)
- Komunikacijski programi (*Skype, Zoom, TeamViewer*)

JEZIČNE VJEŠTINE

A2 Njemački jezik

B2 Engleski jezik